

SAMEN VERANDEREN WE ARNHEM

**Investeren in de
duurzame en sociale stad**

VOORWOORD

Onze stad is een groene stad vol met talent en creativiteit. Een stad die altijd in beweging is. Hier wordt gewoond, gewerkt en geleefd. Samen genieten we van onze mooie bossen en parken en de vele vormen van cultuur. En in onze stad worden in het onderwijs en door bedrijven nieuwe oplossingen voor een duurzame en circulair samenleving gemaakt. Arnhem is een stad om trots op te zijn.

Maar onze stad is ook een stad van verschillen. En te vaak bepaalt de wijk waar je opgroeit de kansen die je hebt. Ook de coronacrisis heeft grote gevolgen voor iedereen die woont en werkt in onze stad. De crisis laat zien dat onze samenleving kwetsbaar is. Te veel mensen zijn onevenredig hard geraakt en hun inkomen werd onzeker.

Onze duurzame en sociale plannen voor de stad bleken urgenter dan ooit. We hielpen (culturele) organisaties en ondernemers om de acute nood het hoofd te bieden. We ondersteunden Arnhemmers die dat het hardst nodig hadden. We kozen ervoor om niet te bezuinigen maar te blijven investeren in de stad. Allereerst om te voorkomen dat de impact van de coronacrisis nog groter zou worden en zou worden afgewenteld op kwetsbare groepen.

Maar ook om bij te dragen aan de grote transities en de opgaven die daarbij horen, zoals de energietransitie, duurzame mobiliteit, circulaire economie en klimaatadaptatie. Met de langjarige Arnhem-Oost aanpak pakken we op alle fronten de tweedeling in de stad aan. En met het op grote schaal isoleren van woningen dragen we bij aan het tegengaan van energiearmoede, zorgen we voor minder CO2 uitstoot én zorgen we voor meer werkgelegenheid. Ook investeren we in een groene en gezonde leefomgeving. De afgelopen tijd hebben we allemaal kunnen ervaren hoe belangrijk het groen in de stad is voor ons dagelijks leven. Door te investeren in onze parken, bossen, in meer bomen en in het ontstensen van de openbare ruimte dragen we bij aan het vergroten van de biodiversiteit, het tegengaan van hitte en wateroverlast in de stad.

Vele Arnhemmers stonden voor elkaar klaar tijdens de crisis. Zij hielpen elkaar toen het moeilijk werd. Op tal van manieren. In de buurt, in de zorg, met het koken voor elkaar of het geven van bijles. En als stadsbestuur bewezen we dat we de stad sterker uit de crisis konden loodsen door juist in deze tijden te investeren in de sociale kracht van de stad en in een groene en leefbare stad. Hiermee laten we als Arnhem zien dat we samen sterk staan. En het is de energie en betrokkenheid van Arnhemmers die zich inzetten voor elkaar en voor onze stad, die het verschil maakt.

» VOORWOORD

Bijna vier jaar geleden werd GroenLinks de grootste partij van Arnhem. En de afgelopen jaren hebben wij hard gewerkt om onze ambities waar te maken. Ambities voor een groene, duurzame stad waar politieke keuzes eerlijk en sociaal zijn. Maar vier jaar is niet genoeg na jarenlange rechtse en neoliberale politiek vanuit Den Haag. Onze ambities zijn nog steeds hoog. En de noodzaak is groot. Naast de coronacrisis, die ons laat zien dat ongelijkheid en polarisatie onze samenleving ontwrichten, en de wooncrisis die is ontstaan door jarenlang falen van de Rijksoverheid, gaat de klimaatcrisis nog steeds door. En de gevolgen van de klimaatverandering worden steeds zichtbaarder, ook in onze stad. Dat vraagt om radicale oplossingen en systeemverandering. Het is daarom belangrijk dat we verder kunnen werken aan onze groene en linkse oplossingen voor een eerlijke, duurzame en inclusieve stad.

Voor de komende jaren doen we daarom vijf beloften voor de stad. Want de uitdagingen waar we voor staan zijn urgenter dan ooit.

GroenLinks wil de komende jaren doorzetten en hard inzetten op:

- **Een eerlijke aanpak van de klimaatcrisis.** We investeren in isolatie en zonnepanelen. We helpen mensen in energiearmoede. Iedereen moet de energierekening kunnen betalen.
- **Een betaalbare woning voor iedereen.** We bouwen meer woningen, ook voor starters, ouderen en gezinnen. We pakken huisjesmelkers aan en leggen speculanten en beleggers aan banden. Huizen zijn om in te wonen en niet om rijk van te worden.
- **Een stad zonder armoede en schulden.** We bestrijden armoede en helpen mensen aan werk. Iedereen moet kunnen rondkomen en in Arnhem mag geen kind opgroeien in armoede.
- **Een stad waar je kan zijn wie je bent.** Waar geen plek is voor uitsluiting, racisme en discriminatie. Samen zorgen we ervoor dat iedereen zich in Arnhem thuis voelt.
- **Een groene en gezonde leefomgeving.** We vergroenen de stad radicaal. Er komt meer ruimte voor groen en we investeren in bomen, fietspaden en schone lucht. We zorgen voor meer biodiversiteit en natuurlijke koelte tijdens hete zomers.

Op 16 maart 2022 zijn de gemeenteraadsverkiezingen. GroenLinks wil dóór met de veranderingen die we hebben ingezet. De beweging die we samen hebben ingezet voor een eerlijke en groene stad is de komende jaren hard nodig. In Arnhem heerst de cultuur van veerkracht, van opbouwen, samenwerken en moed houden. Door de schouders eronder te zetten werken we samen aan een eerlijke, duurzame en inclusieve stad.

Cathelijne Bouwkamp

Lijsttrekker GroenLinks Arnhem

INHOUD

UITGANGSPUNTEN	6	Waar GroenLinks Arnhem voor staat
KLIMAAT EN DUURZAAMHEID	8	We steken nú de handen uit de mouwen
ENERGIE	8	Gezamenlijk een eerlijke transitie
MOBILITEIT	10	Duurzaam verkeer en meer groene openbare ruimte
CIRCULARITEIT	12	Een stad zonder verspilling
	14	<i>Stadsdonut: balans tussen ecologisch plafond en sociaal fundament</i>
ONDERNEMERSCHAP	14	Een bloeiende stad voor en door ondernemers
SOCIALE STAD	17	Welzijn van Arnhemmers staat centraal
ZORG EN WELZIJN	17	Goede gezondheid voor iedereen
ARMOEDE	19	De bestaande tweedeling tegengaan
	21	<i>Voortzetten en intensiveren van de Arnhem-Oost aanpak</i>
GENERATIEARMOEDE	22	Samen de neerwaartse spiraal doorbreken
BESTAANSZEKERHEID	23	Een recht voor iedereen
JEUGD EN JEUGDZORG	25	Jongeren krijgen meer regie
ONDERWIJS	27	De basis voor kansengelijkheid
SPORT	30	De basis voor een vitale stad
WONEN	33	Betaalbare en duurzame huizen voor alle Arnhemmers
GROEN GELUK	38	Ruimte voor natuur in onze stad
VERGROENING	38	Droge voeten en een goede nachtrust in een groene stad
BIODIVERSITEIT	40	Veerkrachtige natuur door méér dier- en plantensoorten
	42	<i>Gezond, duurzaam en lokaal eten</i>
LICHT, LUCHT, GELUID EN BODEM	42	Minder vervuiling, meer levenskwaliteit
OPEN STAD	45	Een stad waar iedereen zich thuis voelt
ANTIRACISME EN INCLUSIE	45	Een Arnhem van iedereen en voor iedereen
KUNST EN CULTUUR	48	Kunst als verrijking voor mens en stad
BESTUUR EN FINANCIËN	50	Zorgen voor een democratische stad
	53	<i>Burgerberaad: burgers beslissen mee</i>
DIGITALE STAD	54	Digitaal wegwijs worden voor iedereen
VEILIGHEID	55	Een veilige stad als voorwaarde voor een open samenleving
REGIONALE SAMENWERKING	56	Versterken van democratie en vertrouwen

Waar GroenLinks Arnhem voor staat

In een snelgroeiende wereld die te grote verschillen en te weinig solidariteit kent, verkeert de democratie in een diepe crisis. Nu weerspannige natiestaten die eens de democratie van schaalproblemen moesten redden de mondialisering van de democratie blokkeren, wordt het tijd om in alle ernst te vragen: "Kan de stad de wereld redden?"

Benjamin Barber in *Als burgemeesters zouden regeren – haperende staten, opkomende steden*

Wij geloven dat dit kan. In een tijd waarin meer dan de helft van de wereldburgers in steden woont, speelt de gemeente een cruciale rol bij het oplossen van de grote problemen van onze tijd; klimaatverandering, polarisatie, ongelijkheid en armoede.

Als het aan GroenLinks ligt, zetten we de komende jaren vol in op een duurzamer en socialer Arnhem. Hierbij hanteren we de volgende uitgangspunten:

- We gaan uit van **vertrouwen** in de mens. Niet het systeem, maar de mens staat centraal.
- De grote thema's van de stad hangen met elkaar samen. Zorg, armoede, inclusie, wonen, werken en een gezonde, groene leefomgeving gaan hand in hand. Problemen op deze terreinen moeten dus ook in samenhang worden aangepakt. Daarom pleit GroenLinks voor een **integrale benadering**.
- We zetten in op een **wijkgerichte aanpak**. Zowel bij de aanpak van problemen als bij het verbeteren van de leefomgeving.
- GroenLinks komt op voor wat **waardevol** en **kwetsbaar** is. Dit geldt zowel voor de natuur als voor mensen.
- We spreken ons fel uit tegen **racisme** en **discriminatie**.
- We zetten ons in voor **kansengelijkheid**. We willen de bestaande tweedeling in de stad verkleinen.
- We willen inwoners meer en beter betrekken bij beslissingen. Een van de manieren waarop we dat willen doen, is via het **burgerberaad**. We gaan hiermee aan de slag, bijvoorbeeld bij de energietransitie, de wijkaanpak op het gebied van welzijn en armoede en op het terrein van regionale samenwerking.

Deze uitgangspunten vormen de basis voor alle concrete voorstellen die we in dit programma per thema formuleren.

We steken nú de handen uit de mouwen

De klimaatcrisis is de grootste opgave van onze tijd. Dit is niet alleen een ecologische crisis, maar er zit ook een groot sociaal aspect aan. We moeten samen naar een nieuwe toekomst, waarbij het van belang is dat iedereen kan meedoen, ongeacht je maatschappelijke positie. Het tegengaan van de opwarming van de aarde vraagt creativiteit, samenwerking en daadkracht. Wachten kan niet meer: we moeten nú de handen uit de mouwen steken. De gemeente is daarbij onmisbaar. Samen met onze inwoners en bedrijven kunnen we verduurzaming echt in de praktijk brengen. Ook heeft de gemeente een regierol; de gemeente moet concrete invulling geven aan de Regionale Energie Strategie. Het zijn de gemeenten die ervoor moeten zorgen dat in 2050 alle huizen van het aardgas af zijn en zijn aangesloten op een alternatieve warmtebron.

ENERGIE Gezamenlijk een eerlijke transitie

GroenLinks zorgt ervoor dat klimaat en duurzaamheid in Arnhem bovenaan de politieke agenda staan. Wij willen dat de energietransitie duurzaam en eerlijk verloopt. Die gaan we samen met onze inwoners en bedrijven vormgeven en uitvoeren. Projecten worden natuurpositief ontwikkeld en de transitie zal leiden tot een economie zonder verspilling. We zorgen dat iedereen mee kan doen in de energietransitie en stimuleren mensen om mee te doen.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Rechtvaardige energietransitie.** Investeren in duurzaamheid is voor mensen met lagere inkomens niet zomaar mogelijk, als hun woonlasten als gevolg van de energietransitie zullen stijgen. Wij willen dat mensen met een kleine portemonnee kunnen meekomen in en profiteren van de energietransitie. We bestrijden energiearmoede en we zorgen dat de totale woonlasten van huishoudens met een lager inkomen niet stijgen.
- **Iedereen doet mee.** Inwoners met weinig financiële middelen krijgen de kans om mee te doen in coöperatieve energieprojecten en te profiteren van de opbrengst. Inwoners met een kleine beurs worden koplopers in energiebesparing. Van energiecoaches krijgen zij gratis advies en materialen. Inwoners met een grotere beurs worden ook gestimuleerd duurzame en energiebesparende maatregelen te treffen en duurzame energie op te wekken. Ook gaan we in gesprek met bedrijven over verdere verduurzamingsmaatregelen.
- **Inspraak.** Wij willen dat iedereen actief kan meepraten over de manier waarop de energietransitie vorm krijgt. Uit onderzoek van het SCP blijkt dat een inclusieve benadering essentieel is om draagvlak voor de energietransitie te creëren en te behouden.

» KLIMAAT & DUURZAAMHEID

De energietransitie kan daarom alleen slagen als we bewoners serieus nemen in hun wensen en toekomstverwachtingen. We zetten in op burgerberaden, organiseren wijkgesprekken, ondersteunen energiecoöperaties en zorgen ervoor dat niemand slechts afhankelijk is van grote monopolistische bedrijven. Daarbij is het van belang dat we samen de ambities hoog houden, mét gevoel van eigenaarschap.

- **Natuurpositief.** We willen dat de energietransitie gepaard gaat met verbetering van onze natuur. Zo vragen we projectontwikkelaars van bijvoorbeeld zonneparken de natuur te versterken en biodiversiteit maximaal te stimuleren.
- **Isoleren.** Een duurzame woning met het hoogste wooncomfort begint bij goede isolatie. Hiermee wordt energie bespaard. Wat je niet verbruikt, hoef je namelijk ook niet op te wekken. Daarom zet Arnhem vol in op het verder isoleren van woningen. Duurzame energie, via zonne-energie, warmtepompen en restwarmte worden verder gestimuleerd. Daarbij zal duurzame koeling ook steeds belangrijker worden.
- **Duurzame warmte.** De lokale warmtetransitie is een enorme opgave. We moeten van het aardgas af, want we willen niet langer kiezen tussen aardgas uit Groningen of gas uit Rusland. Dit heeft haast, maar het is een kostbare operatie. Als gemeente zijn we hierbij afhankelijk van landelijke financiering. Daarom zet GroenLinks in op de overgang naar duurzame warmte, bij voorkeur op een natuurlijk vervangingsmoment. Hybride oplossingen zijn hierbij ook denkbaar. Het doel is om op een zo kort mogelijke termijn aardgasvrij-ready te zijn. Houtige biomassa is geen alternatief voor aardgas.
- **Duurzame waterstof.** Waterstof is een energiedrager en geen energiebron. Dat betekent dat de duurzaamheid van waterstof afhangt van hoe het geproduceerd wordt. Vooralsnog is duurzame waterstof schaars en kostbaar. Dat betekent dat we kritisch kijken naar de toepassing ervan. We gebruiken de waterstofladder bij het beoordelen van steun aan groene waterstofinitiatieven, zoals een toepassing voor verduurzaming van zwaar transport over weg en water, de toepassing van waterstof voor verduurzaming van de hoge warmtevraag in de industrie en de toepassing als flexibele opslag voor net-flexibilisering. We zijn kritisch op gebruik van waterstof voor personenvervoer en voor verwarming van gebouwde omgeving.
- **Robuust en duurzaam energiesysteem.** Duurzame energie voor iedereen vraagt om een robuust en flexibel energiesysteem. Dat betekent dat elektriciteitsnetten verzaamd moeten worden, maar ook dat we flexibele opslag moeten realiseren om vraag en aanbod op een slimme manier bij elkaar te brengen. In Arnhem werken we op die manier aan een systeem waarin iedereen duurzame energie kan krijgen en leveren. Dat geldt voor elektriciteit, warmte en duurzame gassen.
- **Werkgelegenheid.** We faciliteren omscholing naar 'groene banen' (zoals installateurs van warmtepompen en zonnepanelen, elektrotechnici of fijslopers). Hierbij werken we nauw samen met ondernemers en bedrijventerreinen, zoals het IPKW. Door mensen zonder baan tot energiecoach op te leiden vangen we drie vliegen in één klap: mensen verbruiken minder energie, de energierekening gaat omlaag én de werkloosheid loopt terug.

» KLIMAAT & DUURZAAMHEID

- **Dutch Green Week.** We gaan in Arnhem de Dutch Green Week initiëren. Een evenement naar het evenbeeld van de Dutch Design Week, maar dan gericht op duurzame en groene innovaties. De stad heeft alles in zich om samen met haar ondernemers (waaronder wereldwijde koplopers in de ontwikkeling van energietechnologie, lokale ontwerpers en designers en inwoners van Arnhem) een toonaangevend evenement te realiseren.
- **Internationale samenwerking.** Arnhem sluit zich aan bij de internationale samenwerking C40 – een wereldwijd netwerk van steden dat zich sterk maakt om klimaatverandering tegen te gaan.

MOBILITEIT Duurzaam verkeer en meer groene openbare ruimte

Wat betreft vervoer gaat er de komende jaren veel veranderen. In 2030 wordt de hele stad emissievrij en het centrum zelfs al in 2025. Elektrificering van bussen, vrachtwagens, auto's en scooters zal meer zichtbaar worden. Dat leidt tot een schonere lucht en minder geluidsoverlast. De wegen worden zo ingericht dat voetgangers en fietsers de ruimte krijgen en de auto meer te gast is. Zo wordt de weg weer openbare ruimte. We onderzoeken de mogelijkheden voor goedkoper openbaar vervoer voor Gelrepashouders.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Milieuzone.** We gaan de milieuzone in de binnenstad sneller strenger maken, zodra landelijk beleid dat toelaat. Ook breiden we de milieuzone uit naar andere dichtbevolkte plekken. Als bewoners zelf graag een milieuzone willen op wijkniveau, maken we dat mogelijk.
- **Veiligheid op straat.** Straatveiligheid is essentieel voor kinderen én volwassenen. We versnellen de aanpassing van wegen naar 30 kilometer per uur, vooral daar waar inwoners aangeven dat ze dat graag willen. Waar mogelijk maken we wegen eenrichtingsverkeer. Snorfietsen, brommers en scooters rijden voortaan op de rijbaan. Bij oversteekplaatsen, zoals op de Apeldoornseweg, krijgen voetgangers langer groen.
- **Verbetering van openbare ruimte.** We veranderen onze openbare ruimte in zones met groene ruimte, schone lucht en ruimte voor fietsers en voetgangers. In deze auto-luwe gebieden staat recreatie, ontmoeting, spelen, sport en ontspanning centraal.
- **Voorrang voor voetgangers en fietsers.** Voetgangers en fietsers krijgen voorrang in het verkeer, met name rond scholen. In nieuwe wijken zetten we een andere infrastructuur op, die uitgaat van de hoofdstromen van voetgangers en fietsers. Andere weggebruikers zijn hieraan ondergeschikt.
- **Duurzaam vervoer voor iedereen.** Iedereen moet toegang hebben tot duurzaam vervoer, ook wie weinig te besteden heeft. We onderzoeken de mogelijkheden om openbaar vervoer goedkoper te maken voor Gelrepashouders en minima.

» KLIMAAT & DUURZAAMHEID

- **Minder auto's en parkeerplekken.** In wijken waar inwoners parkeerplaatsen willen vervangen door ruimte voor groen en fietsers en voetgangers, maken we dat mogelijk. We werken in de hele stad met parkeervergunningen; ieder huishouden krijgt één parkeervergunning tegen kostprijs. Bij winkelgebieden kunnen inwoners de parkeerschijf gebruiken. Voor lang parkeren geldt dat parkeren in de parkeergarage goedkoper is dan parkeren op straat. Bij nieuwbouw verlagen we de parkeernorm. In het centrum en rondom stations en OV-knooppunten gaat de parkeernorm bij nieuwbouw naar 0; hierdoor hoeven ontwikkelaars geen rekening te houden met ruimte voor parkeerplaatsen, wat bouwen in deze volle gebieden makkelijker mogelijk maakt. We willen een binnenstad zonder auto's op straat. Waar mogelijk maken we meer straten autovrij, zowel in de binnenstad, zoals de rijnkade, als straten in woonwijken.
- **Kostendekkende parkeertarieven.** We stellen de daadwerkelijke kosten van parkeren vast en werken gedurende een langere periode toe naar kostendekkend parkeergeld. Verhogingen in tarieven mogen niet leiden tot grotere (inkomens) ongelijkheid.
- **Mijd-de-spits-beleid.** De spits is vervuilend, ongezond en zorgt voor veel overlast. De gemeente, onderwijsinstellingen en bedrijven starten een grootschalig mijd-de-spits-programma om inwoners te stimuleren de fiets te pakken, thuis te werken of buiten de spits te reizen naar het werk.
- **Laadpalen.** We zetten de omslag naar elektrisch vervoer in de hoogste versnelling. We onderzoeken op welke termijn we laadpalen kunnen verdubbelen en welke aanpassingen in het elektriciteitsnet hiervoor nodig zijn.
- **Fietsinfrastructuur.** We investeren in de fietsinfrastructuur. We willen meer fietsstraten, waar auto's te gast zijn met voldoende ruimte voor voetgangers. Zo maken we fietsen aantrekkelijker en laten onze inwoners vaker hun vervuilende auto staan. We voeren een fietsparkeernorm in, zodat overal voldoende mogelijkheid is om de fiets te stallen.
- **Nieuwe vormen van mobiliteit.** We bereiden ons voor op de komst van deelconcepten en nieuwe elektrische vervoersmiddelen. Dit doen we door vergunningenbeleid te richten op duurzaamheid en door passende parkeermogelijkheden te bieden voor deze nieuwe categorieën vervoersmiddelen. Het uitgangspunt zal zijn dat we elektrisch deelvervoer stimuleren.
- **Mobiliteitshub.** De mobiliteitssector heeft een groot aandeel in de CO2-uitstoot en luchtverontreiniging in het stedelijk gebied. Door logistieke hubs net buiten de stad te plaatsen, ontstaan mogelijkheden voor zero-emissie binnen de stad. Hubs voor personenvervoer in wijken (met elektrische auto's, e-bakfietsen en dergelijke) bieden Arnhemmers de kans een prettig alternatief voor de auto te kiezen.

CIRCULARITEIT Een stad zonder verspilling

Circulair en zonder verspilling betekent dat we ons sterk maken voor een economie die grondstoffen in de kringloop houdt. Gemeente Arnhem zet in op korte ketens en hergebruik van grondstoffen, geeft in haar inkoopbeleid het goede voorbeeld en neemt maatregelen om de hoeveelheid restafval te verminderen.

Om een circulaire economie te realiseren, hebben we concrete doelstellingen nodig van 2020 tot 2050:

2022: 10% van de inkoop door de gemeente is circulair (volgens gemeentelijke definitie);

2023: alle nieuwe uitvragen vanuit de gemeente in de gebouwde omgeving zijn circulair;

2030: we gebruiken 50% minder nieuwe grondstoffen in Arnhem;

2050: onze stad is 100% circulair.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Made in Arnhem.** We introduceren het keurmerk 'Made in Arnhem', waarmee we circulair, lokaal en duurzaam geproduceerde producten uit eigen stad promoten.
- **Geen commerciële reclame.** Wij zullen nooit volledig circulair worden als wij niet minder gaan consumeren en produceren. GroenLinks wil een advertentiebeleid waarin geen plek meer is voor commerciële reclame in de publieke ruimte. We stellen die ruimte beschikbaar aan kunstenaars om hun werk tentoon te stellen, aan goede doelen en lokale evenementen.
- **Deel- en maakeconomie stimuleren.** We stimuleren de deel- en maakeconomie verder door middel van maak-onderwijs, ruimten, werkplaatsen, ambachtscentra, repairscafé en living labs. Bestaande ambachten (zoals fietsenmakers, schoenmakers, elektronica reparateurs) zetten we in het zonnetje, zodat meer mensen hen weten te vinden.
- **Strategie circulair textiel.** We ontwikkelen de strategie circulair textiel (verder). Hierin formuleren we hoe we in de regio circulair met textiel willen omgaan; van inzameling, sortering en vervezeling tot het weven van 'nieuw' textiel.
- **Strategie verpakkingen.** Ondanks de veranderende winkel-gewoontes blijft de vraag van consumenten naar duurzamere verpakkingen toenemen. Verpakkingen circulair ontwikkelen is een uitdaging: de gemeente en de regio kunnen het klimaat creëren voor innovatieve bedrijven en impulsen afgeven voor verbetering en verandering.
- **Strategie voedselverspilling.** Om verspilling bij bedrijven en consumenten tegen te gaan wil GroenLinks een campagne samen met ondernemers opzetten. Onderdeel van de strategie is een wekelijkse Meatless Monday, waar ook restaurants aan mee kunnen doen.
- **Grondstoffen uit ons water halen.** We werken nauw samen met de waterschappen om zoveel mogelijk energie en grondstoffen uit ons afvalwater te halen.

» KLIMAAT & DUURZAAMHEID

- **Lokale educatieve agenda.** Wij pleiten voor een structurele plaats voor een lokale, circulaire economie in het onderwijs. Door op een praktische en toegankelijke manier aandacht te geven aan de kringloop, leren maken, biomimicry, en anders ontwerpen, ontstaat circulair bewustzijn bij de jeugd.
- **Lokaal Voedsel.** Productie van voedsel dicht bij huis zorgt voor minder uitstoot en maakt het mogelijk om de keten lokaal te sluiten. We bevorderen kleinschalige productie van groente en fruit. De gemeente ondersteunt initiatieven om lokaal eten in de schappen en op borden te krijgen. Daarnaast creëren we een online platform waar alle voedselinitiatieven in onze regio worden vertegenwoordigd. Consumenten weten hierdoor waar ze lokaal voedsel kunnen vinden en bedrijven en instellingen kunnen zich met elkaar verbinden.
- **Afvalbeleid.** We hanteren het principe: de vervuiler betaalt. We zetten ons in voor een zo duurzaam en sociaal mogelijk afvalbeleid voor de inzameling van huishoudelijk afval. Scheiden van afvalstromen en verminderen van de hoeveelheid afval zijn daarbij de uitgangspunten. We zorgen dat plastic een hoogwaardige bestemming krijgt.
- **(Her)gebruik van (rest)stromen.** (Rest)stromen uit landbouw, bedrijven en huishoudens maken we geschikt voor duurzaam (her)gebruik. Onderlinge samenwerking is hierbij cruciaal, want het afval van de ene partij is de grondstof voor de andere. De gemeente brengt materiaalstromen in kaart en kan een rol spelen bij het verbinden van verschillende partijen. Geleidelijk ontstaan zo nieuwe producten, diensten en verdienmodellen.
- **Voorbeeldfunctie.** We gaan voor maximale CO2-reductie binnen onze eigen organisatie door het gebruik van groene stroom en het leggen van zonnepanelen op al onze daken en op maatschappelijk vastgoed (zoals scholen en sportvoorzieningen). Daarnaast zetten we ons actief in voor verduurzaming in de keten (bijvoorbeeld bij leveranciers en onderaannemers). Om ervoor te zorgen dat deze beloften niet vrijblijvend zijn, laten we ons certificeren.
- **100% Circulair inkopen.** Gemeentelijk circulair inkoopbeleid is een krachtig instrument om klimaat, milieu en grondstoffen te sparen.
- **Circulaire criteria bij subsidiebeleid.** De gemeente hanteert circulaire criteria bij subsidiebeleid, zodat circulaire bedrijven meer kansen krijgen voor subsidies. Zowel in inkoopbeleid als bij subsidies kan de gemeente circulaire koplopers (in het bedrijfsleven) steunen.
- **Pilotprojecten.** We jagen groene en circulaire innovatie aan door meer pilotprojecten zelf te initiëren en te beginnen in de openbare ruimte. De gemeente kan een actieve rol spelen en laten zien dat veel winst te behalen is, bijvoorbeeld bij verkeersborden, lantaarnpalen en bankjes van gerecyclede grondstoffen.

Stadsdonut: balans tussen ecologisch plafond en sociaal fundament

Wij zien Arnhem als een bloeiende stad: sociaal, rechtvaardig en ecologisch veilig. Hét beeld van de circulaire economie is de donut. De binnenkant van de donut is de ondergrens aan welvaart die nodig is voor een sociaal rechtvaardig bestaan. Denk aan inkomen en werk, maar ook aan goede gezondheid, sociale netwerken en politieke inspraak. Dit is het sociaal fundament dat nodig is voor een bloeiende samenleving: een fundament dat we in een circulaire stad kunnen verstevigen. Om te waarborgen dat het toewerken naar een circulaire economie een positieve invloed heeft op onze samenleving, dient er meer aandacht te komen voor de rol van de mens binnen de circulaire economie.

De buitenkant van de donut verbeeldt de ecologische grenzen van de planeet die we moeten respecteren. Denk aan klimaatverandering, stikstofverzadiging en verlies van biodiversiteit. Dit is het ecologisch plafond, waarmee we rekening moeten houden om anderen dezelfde brede welvaart te gunnen.

GroenLinks wil Arnhem laten aansluiten bij de donutsteden. Uiteraard zullen we provincie en andere omliggende gemeenten meenemen in dat proces.

ONDERNEMERSCHAP

Een bloeiende stad voor en door ondernemers

Arnhem kenmerkt zich door innovatieve MKB'ers en een sterke maakindustrie. Ook hebben we innovatieve bedrijven die internationaal bij de koplopers horen op het gebied van energiesystemen. Lokale ondernemers en familiebedrijven met een intrinsieke motivatie zijn het hart van onze lokale economie. Het draait niet alleen om geld, maar vooral om het neerzetten van een mooi, innovatief product en tevreden klanten. Deze soms grote, maar vaak kleinere ondernemers geven Arnhemmers betekenisvol werk en zorgen voor een bloeiende stad.

De coronacrisis heeft helaas ook veel ondernemers hard geraakt. Gelukkig zijn ondernemers vaak in staat om te denken in creatieve oplossingen. Ze zijn toekomstgericht en innovatief. Maar ondernemers kunnen het niet alleen. Voor een goed ondernemersklimaat is een flexibele en betrouwbare overheid nodig die ondernemers ruimte en steun biedt.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Betrouwbare overheid.** We zijn een betrouwbare overheid voor ondernemers. We stellen duidelijke en standvastige langetermijndoelen voor sociale en duurzame ambities, zodat ondernemers hier hun bedrijfsstrategie op kunnen afstemmen. We houden hierbij vast aan de langetermijnvisie op energie.

» KLIMAAT & DUURZAAMHEID

- **Korte lijnen.** We zorgen voor kortere lijnen tussen gemeente en ondernemers. We zorgen dat er één loket komt waar ondernemers terecht kunnen voor aanvragen, subsidies en andere vragen.
- **Regionale samenwerking.** We werken nauw samen met de metropoolregio Arnhem-Nijmegen, de provincie Gelderland en Oost-Nederland breed. We zetten in op de verzilvering van de strategische ligging van Arnhem in de regio. We zetten samen in op het organiseren van de middelen. Daardoor zitten we vooraan bij grote subsidie-stromen en fondsen van bijvoorbeeld de Europese Unie. Deze middelen zijn nodig om de oplossingen voor de toekomst, die in Arnhem ontwikkeld worden, naar een hoger plan te tillen.
- **Innovatiehub Connector.** Wij omarmen de innovatiehub Connector als een belangrijke kans voor Arnhem. Dit is een initiatief van het bedrijfsleven, de HAN, de gemeente en de provincie Gelderland. De Connector gaat fysiek tot stand komen op het bedrijventerrein IPKW in Arnhem.
- **Citymarketing.** Om Arnhem van binnenuit te laten groeien als mooie, groene en ook innovatieve en aantrekkelijke stad voor inwoners, ondernemers en werknemers, is een nieuwe focus van citymarketing nodig. De campagnes richten zich op bestaande Arnhemse bedrijven en hoe deze méér sociaal, groen, innovatief, aantrekkelijk en circulair kunnen worden.
- **Duurzame bedrijventerreinen.** Arnhem telt 6 open bedrijventerreinen. Er ligt een enorme potentie voor verduurzaming van deze bedrijventerreinen. Daarom wil Groen-Links in nauwe samenwerking met ondernemers en Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen toewerken naar toekomstbestendige, duurzame en energieneutrale bedrijventerreinen, door:
 - Bedrijventerreinen energiepositief te maken. Hiermee kan een belangrijke stap worden gezet richting de doelen voor de gebouwde omgeving in het klimaatakkoord.
 - Van nieuwe bedrijven én bedrijven die hun erfpacht willen verlengen te verwachten dat ze aan duurzaamheidseisen voldoen. Zo wordt gemeente Arnhem dé hub voor duurzame ondernemers.
 - Bedrijven die zich binnen de gemeente vestigen te verplichten om een duurzaamheidsplan op te stellen. Hierin moeten bedrijven onder andere aangeven welke groene stroombron zij gaan gebruiken. Bestaande bedrijven worden gewezen op groene stroomopties.
- **Ruimte voor ondernemers.** We creëren meer broedplaatsen, living labs en flexwerkplekken voor jonge en/of startende ondernemers.
- **Duurzaam design.** We faciliteren initiatieven op het gebied van duurzame mode en design.
- **Sociaal Ondernemerschap.** We stimuleren en versterken sociaal ondernemende projecten en bedrijven om duurzame veranderingen aan te jagen.

Welzijn van Arnhemmers staat centraal

Arnhem wordt gekenmerkt door een tweedeling in de stad, met gezonde en bloeiende wijken maar ook met kwetsbare wijken waar vaak meerdere problemen spelen, zoals armoede, taalachterstand, werkloosheid, onveiligheid en criminaliteit. Om het welzijn van alle Arnhemmers te vergroten, kiest GroenLinks daarom voor een wijkgerichte aanpak. Een goede gezondheid begint namelijk bij een gezonde, groene en sociale leefomgeving, bij een veilige plek om te wonen, bij werk en inkomen, en bij zorg en ondersteuning voor wie dat nodig heeft. Binnen de wijkgerichte aanpak wordt op het gebied van jeugd, zorg, participatie en wonen intensief samengewerkt, zodat de sociale uitdagingen in samenhang worden opgelost. Bij gezinnen, of personen die door een opeenstapeling van problemen in een neerwaartse spiraal terecht zijn gekomen, proberen we die spiraal samen te doorbreken.

We investeren in preventie in de breedste zin van het woord, door zorg- en welzijns werkers dicht bij mensen in een wijk te plaatsen, en door nauw contact te onderhouden met scholen, huisartsen, buurthuizen, verenigingen en levensbeschouwelijke organisaties. De gemeente kan geen mentale of fysieke beperkingen wegnemen of ziektes genezen. Maar de gemeente kan wél hulp en adequate zorg bieden. De gemeente kan zorgen dat mensen zo lang mogelijk in hun eigen buurt kunnen blijven wonen, sporten en bewegen. En de gemeente kan sociale cohesie in wijken en buurten versterken door een ruim aanbod aan collectieve voorzieningen.

ZORG EN WELZIJN Goede gezondheid voor iedereen

Goede zorg dient voor iedereen laagdrempelig en toegankelijk te zijn, ongeacht de (culturele) achtergrond, sociaaleconomische status, handicap, seksuele voorkeur of genderidentiteit. We realiseren ons dat mensen die hulp het hardste nodig hebben, het vaak moeilijk vinden om toegang te krijgen tot die hulp. Dat willen we veranderen; sociale voorzieningen en goede zorg moeten voor iedereen toegankelijk zijn. GroenLinks wil daarnaast dat de overheid vertrouwen in mensen heeft. We vertrouwen op de eigen keuze van mensen, en we vertrouwen op de kennis en kunde van zorgprofessionals. GroenLinks is zich bewust van de diversiteit in welzijnsbehoeften van verschillende groepen Arnhemmers. De aanpak van zorg en welzijnswerk moet daarom flexibel van opzet zijn zodat deze aangepast kan worden aan behoeftes van verschillende doelgroepen en situaties. Alleen dan kan een aanpak echt succesvol zijn. Ten slotte vinden we dat de marktwerking in de zorg te ver is doorgeschoten. GroenLinks wil een zorgsector zonder markt, want zorg is geen markt. Wat ons betreft nemen gemeente en publieke organisaties weer meer verantwoordelijkheden op zich. We stellen samenwerking tussen zorgorganisaties en zorgprofessionals voorop, waarbij niet de laagste prijs, maar de kwaliteit leidend moet zijn.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Vertrouwen als basis.** We gaan uit van vertrouwen in mensen in plaats van regels en controle. GroenLinks wil stoppen met nodeloze administratie en controledrift. We gaan ons ervoor inzetten dat professionals in zorg en welzijn weer baas van hun eigen werk worden.
- **Toegankelijkheid zorg en voorzieningen.** Goede zorg en sociale voorzieningen dienen voor iedereen laagdrempelig en toegankelijk te zijn. GroenLinks zet daarom in op het structureel toegankelijk houden van sociale voorzieningen en heeft daarbij extra aandacht voor taalachterstanden, digitale vaardigheden en laaggeletterdheid.
- **Passende zorg.** Zorg- en welzijnswerk wordt op een manier aangeboden die past bij de diversiteit van de Arnhemmers. Welzijn en zorg moeten inclusief zijn, zij mogen niet tot verdere uitsluiting en armoede leiden.
- **Preventie.** Een goede gezondheid begint bij gezond leven en daarmee het voorkomen dat je zorg nodig hebt. Voor gezondheidsbevordering en preventie speelt de GGD een heel belangrijke rol. Maar daarnaast is gezondheidswinst ook te boeken buiten het terrein van de gezondheidszorg. Bijvoorbeeld door een zinvolle dagbesteding, een groene leefomgeving, schone lucht, gezond eten en sociale cohesie in de wijk. GroenLinks zet in op een sterk preventief beleid voor het verkleinen van gezondheidsachterstanden, eenzaamheid en armoede onder Arnhemmers.
- **Mantelzorg.** GroenLinks wil dat mantelzorgers beter ondersteund worden. We betrekken hen bij de zorgvraag, zetten tijdig 'respijtzorg' in en maken ons hard voor betaalde aanwezigheidszorg, zodat mantelzorgers niet overbelast raken. Er komt ook meer aandacht voor jonge mantelzorgers.
- **Eenzaamheidsaanpak.** De coronacrisis heeft pijnlijk aangetoond dat eenzaamheid voorkomt en erger is geworden onder Arnhemmers in verschillende generaties, bevolkingsgroepen en wijken. GroenLinks zet in op een wijkgerichte aanpak van eenzaamheid, waarbij samenwerking tussen sociale wijkteams en huisartsen, scholen, buurthuizen, levensbeschouwelijke en lokale organisaties essentieel is. Initiatieven als de eenzaamheidscoalitie van De Wijkmakers in Malburgen en Elderveld worden gestimuleerd.
- **Ouderen.** Maar liefst 94% van de Nederlandse ouderen woont thuis. GroenLinks wil de zorg in Arnhem daarom 'dichterbij' organiseren, 'tussenvoorzieningen' voor ouderen mogelijk maken en buurtwerk en huisartsen nauwer laten samenwerken bij de monitoring van ouderen, zodat zij zelfstandig kunnen blijven wonen.
- **Geestelijke verzorging in de thuissituatie.** GroenLinks erkent het belang van geestelijke verzorging, ook in de thuissituatie. Aanvullend op de landelijke financiering maakt de gemeente het mogelijk dat geestelijke verzorging beschikbaar wordt voor alle Arnhemmers.

- **Suïcidepreventie.** Na een stadsgesprek over suïcidepreventie, georganiseerd door GroenLinks-leden in 2020, is dit onderwerp op de agenda van de gemeenteraad gekomen. Inmiddels wordt met raadsbrede steun in Arnhem een Supranet Community ingericht. Dit is een duurzame aanpak in het voorkomen van zelfdoding door het versterken van de samenwerking van betrokken organisaties, gecombineerd met een publiekscampagne. GroenLinks zal zich hard maken voor het inrichten en uitvoeren van dit programma. Hierbij willen we speciale aandacht vragen voor een aanpak om suïcide onder jongeren tegen te gaan, waarbij we jongeren zelf actief betrekken bij het opstellen en uitvoeren van deze aanpak.
- **Samenwerking en kwaliteit als uitgangspunt.** GroenLinks wil samenwerking tussen zorgaanbieders met kwaliteit als uitgangspunt, in plaats van concurrentie op basis van prijs. Winst hoort wat ons betreft ook niet thuis in deze sector.
- **Monitoring.** Cliënten worden betrokken bij het opstellen van kwaliteitscriteria in het zorg- en welzijnsaanbod met het oog kwaliteit van leven, met daarin speciale aandacht voor inclusie en diversiteit. Er worden meer kwalitatieve methoden ingezet voor monitoring, en om (onbedoelde) fouten in het zorgsysteem op te sporen.
- **Meer flexibiliteit.** GroenLinks wil flexibiliteit in het zorg- en welzijnsaanbod. Dat willen we doen door de administratieve last van zorgmedewerkers te verlagen, regionale samenwerking stimuleren, meer te investeren in verbindende functies in de wijk en het taboe op het afwijken op aanbestedingstrajecten te doorbreken.
- **Cliëntondersteuning.** Er komt meer onafhankelijke cliëntondersteuning in de zorg. Cliëntondersteuners begeleiden (jonge) inwoners bij het vinden van hun weg in het hulpaanbod.
- **Goed werkgeverschap.** Zorg- en welzijnsinstellingen die door de gemeente gesubsidieerd of gecontracteerd worden, moeten zorgen voor goed werkgeverschap, een fatsoenlijk loon en zij nemen een voortrekkersrol in inclusie en diversiteit. Op deze manier zorgen we voor betere arbeidsomstandigheden en minder administratieve lasten.
- **Aantrekkelijker maken van werken in de zorg.** We willen dat de gemeente het werken in zorg en welzijn in de wijk aantrekkelijker maakt voor professionals. Er zijn verbeteringen denkbaar in logistiek goede verbindingen, in een goede basisstructuur, maar ook door 'zusterposten' in te richten, zoals een koffiehoek voor de wijkverpleegkundige in een buurthuis.

ARMOEDE De bestaande tweedeling tegengaan

Wij dromen van een stad waar geen kind in armoede opgroeit. Waar met preventief beleid armoede actief wordt tegengestaan. En waar mensen die het lastig hebben, hulp kunnen krijgen. Wanneer mensen in armoede belanden, kan dit voor schrijnende situaties zorgen: uitzichtloosheid, sociale uitsluiting en mentale problemen. Het tegengaan van armoede

moet daarom topprioriteit hebben. Juist in Arnhem, waar al jarenlang sprake is van een groeiende tweedeling. Om die tweedeling op wijkniveau tegen te gaan is de gemeente in 2020 met de Arnhem-Oost aanpak gestart, waarbij in 5 wijken in Arnhem-Oost intensief wordt samengewerkt tussen gemeente, woningcorporaties, onderwijs, politie, maatschappelijke organisaties, ondernemers en bewoners in de wijken. Sociale problemen (waaronder armoede en taalachterstand, overlast en criminaliteit) worden door deze samenwerking integraal aangepakt. GroenLinks wil deze aanpak intensiveren.

Naast een intensieve aanpak in kwetsbare wijken willen we ook voorkomen dat er nieuwe kwetsbare wijken ontstaan. Er moet beter gekeken worden hoe kwetsbare wijken ontstaan, waardoor je ze simpelweg kunt voorkomen. Eén mogelijkheid is bijvoorbeeld te zorgen voor een gevarieerder woningaanbod. Hierdoor ontstaat een gevarieerde bevolkingsopbouw. Door te leren van eerdere stadsvernieuwingsprojecten kunnen we krachtige wijken ontwikkelen waar mensen perspectief hebben. Dat is waar GroenLinks Arnhem voor staat.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Inkomensondersteuning en Gelrepas:** We zorgen voor goede inkomensondersteuning voor Arnhemmers die in armoede leven. Zodat iedereen mee kan doen. Een van de middelen daarvoor is de Gelrepas. Hiermee verlagen we de kosten voor Arnhemmers en kunnen Arnhemmers meedoen met bijvoorbeeld sport en cultuur. We breiden het gebruik en de inhoud van de Gelrepas uit.
- **Kinderarmoede.** We pakken kinderarmoede actief aan, zodat kinderen die opgroeien in armoede zich goed kunnen ontwikkelen. Om dit te realiseren, zorgen we ervoor dat kortingen van de Gelrepas vooral gericht zijn op kinderen. We zorgen bovendien dat alle Arnhemse kinderen een fiets hebben en we behouden zomerscholen.
- **Schuldenaanpak.** GroenLinks is voor voortzetting en verbetering van de huidige aanpak van schuldenproblematiek door goede preventie, schuldsanering en nazorg.
- **Corona-ondersteuning.** De coronacrisis heeft grote impact op de stad en haar inwoners, niet alleen in maatschappelijke zin, maar ook in financieel opzicht. De gemeente blijft ruimhartig inkomens- en andere financiële ondersteuning bieden aan inwoners die door de crisis in financiële nood zijn geraakt.
- **Belemmering om aan het werk te komen.** Er zijn factoren die mensen belemmeren om aan het werk te komen: vervoer, kleding en dergelijke. We zorgen dat de gemeente deze obstakels wegneemt door dit te betalen als mensen daarmee aan het werk kunnen komen. Hierbij willen we ruimte voor maatwerk.
- **Gezonde leefstijl.** Om kinderen die opgroeien in armoede de kans te geven zich op hetzelfde niveau te ontwikkelen als andere kinderen, bieden we subsidiemogelijkheden voor scholen die met speciale programma's extra inzetten op gezonde leefstijl. Ook werken we samen met de GGD, die voorlichting geeft aan scholen.

- **Gratis menstruatieproducten.** Mensen met weinig geld missen maandelijks school, sportactiviteiten of (vrijwilligers)werk doordat ze geen menstruatieproducten kunnen betalen. Dit is onacceptabel. Daarom verstrekken we gratis menstruatieproducten bijvoorbeeld via scholen.
- **Fondsen.** We zetten de financiering voort van fondsen als Stichting Leergeld, het Jeugd-sportfonds en het Jeugdcultuurfonds om kinderen die opgroeien in armoede te kunnen helpen en hen voldoende kansen te geven.
- **Verbinding tussen welzijn en kunst.** Gezien de vele uitdagingen in het welzijnsdomein, wil GroenLinks de creatieve denkkraft van lokale kunstenaars op wijkniveau en in specifieke sectoren inzetten om problemen aan te kaarten en te helpen op te lossen. Hiertoe wil GroenLinks netwerken van kunstenaars en welzijnsorganisaties ontwikkelen, ondersteunen en bevorderen, en hiervoor specifieke middelen beschikbaar stellen.

Voortzetten en intensiveren van de Arnhem-Oost aanpak

In de loop der jaren is in Arnhem een kloof gegroeid tussen de wijken in de stad. In sommige wijken staan mensen ver op achterstand. De omstandigheden waarin mensen leven, zijn ongelijk verdeeld.

In maart 2020 tekende de gemeente Arnhem samen met gemeente Nijmegen, Provincie en Rijk de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen, waarin onder andere werd afgesproken om kwetsbare wijken een nieuwe, langjarige impuls te geven. Voor de vijf meest kwetsbare wijken van Arnhem (Geitenkamp, Klarendal, Presikhaaf, Arnhemse Broek, Malburgen), werd voor de “Arnhem-Oost aanpak” gekozen. De Arnhem-Oost aanpak is een integrale aanpak en heeft een looptijd van 18 jaar. De volgende generatie moet opgroeien met gelijke kansen. Om een omslag te maken in 18 jaar ligt de focus niet alleen op individuele jongeren in de wijken, maar ook op de omgeving en de mensen rondom hen: de sociale cohesie in de wijk moet worden versterkt. Er gebeurt al veel in deze wijken, op het gebied van onderwijs, werk, veiligheid, wonen en openbare ruimte. De Arnhem-Oost aanpak versnelt en intensificeert wat goed gaat in de wijk.

Mede dankzij GroenLinks wethouder Ronald Paping is er de afgelopen periode al flink geïnvesteerd in de Arnhem-Oost aanpak. De eerste concrete plannen in de verbetering van woonkwaliteit, leefomgeving en verduurzaming kunnen worden uitgevoerd. GroenLinks wil nog een stap verder gaan en wil de Arnhem-Oost aanpak in de komende periode intensiveren. Daarnaast wil GroenLinks ook voorkomen dat kwetsbare wijken in de toekomst ontstaan. Voormalige stadsvernieuwingsprojecten gaan we evalueren en daaruit ontwikkelen we een visie voor krachtige, weerbare wijken die de kaders bieden voor ontwikkeling van alle toekomstige wijken.

GENERATIEARMOEDE

Samen de neerwaartse spiraal doorbreken

De dynamiek van armoede zorgt vaak voor een neerwaartse spiraal, waarbij een gezin in een vicieuze cirkel terecht komt van generatiearmoede, werkloosheid, schulden, jeugdproblematiek, gezondheids- en mentale problemen. Deze inwoners/gezinnen krijgen dan vaak te maken met meerdere aanbieders en hulpverleners die niet altijd goed op elkaar zijn afgestemd. De oplossing hiervoor is een integrale aanpak van multiprobleemgezinnen, waarbij het gezin gedurende een periode intensief wordt ondersteund en er goed wordt samengewerkt door de verschillende instanties. Deze aanpak vereist flexibiliteit en hoge investering van publieke middelen op de korte termijn, maar deze investering betaalt zich uiteindelijk terug door het doorbreken van de vicieuze cirkel, waardoor deze gezinnen aanzienlijk minder gebruik maken van publieke voorzieningen op de middellange termijn. Een pilot van deze benadering, het Sociaal Hospitaal, is in 2020-2021 in Arnhem met 150 gezinnen uitgevoerd. GroenLinks wil lessen leren van de ervaring met deze gezinnen en betrokken hulpverleners. Hierbij zal ook gekeken worden in hoeverre en op welke termijn de investering van publieke middelen zich terugbetaald. We willen deze lessen, samen met de wijkteams, vertalen naar beleid waarbij de aanpak wordt aangepast aan hulpbehoeftes en structurele problemen in de wijken.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Sociale wijkteams.** GroenLinks wil voortzetting en versterking van de sociale wijkteams in de stad. Deze teams van professionals met een expertise in verschillende sectoren zijn de spil in hulp- en zorgverlening.
- **Kansengelijkheid.** Kinderen uit gezinnen die worstelen met armoede, taalachterstand of een ongezonde leefomgeving hebben een valse start. De gemeente zet daarom in op preventie, culturele sensitiviteit en nauwe samenwerking met huisartsen, verloskundigen, onderwijsinstellingen, (sport)verenigingen en buurt-huizen. Op deze manier bevorderen we kansengelijkheid.
- **Voortzetting en uitbreiding Sociaal Hospitaal.** Wanneer er sprake is van een gezin met generatiearmoede en/of meerdere problemen zoals in opvoeding, geestelijke gezondheid, schuldhelpverlening, werken en wonen, wil GroenLinks de aanpak zoals ontwikkeld door het Sociaal Hospitaal blijven inzetten. De ervaringen en lessen die betrokken gezinnen en hulpverleners geleerd hebben met deze aanpak moeten worden vertaald naar andere sectoren en wijken in de stad.

- **Integraal pgb.** Mensen die dat aankunnen, krijgen de mogelijkheid van een integraal persoonsgebonden budget (pgb) dat ze kunnen gebruiken voor het verhogen van hun eigen welzijn op welk terrein ze dit zelf nuttig vinden. Met andere woorden: een pgb voor zorg, werk, wonen en onderwijs.
- **Volwaardige gesprekspartners.** Er wordt veel over armoede gesproken, maar heel weinig met de mensen die het aangaat. Dit willen we veranderen. Als we beleid maken op het gebied van jeugd, welzijn en zorg, willen wij dat de groepen om wie het gaat altijd volwaardige gesprekspartner zijn.

BESTAANSZEKERHEID Een recht voor iedereen

Na de eerste corona maatregelen verloren veel flexwerkers en zzp'ers hun werk. Mensen die jarenlang hard hebben gewerkt, stonden in één klap op straat. De corona crisis toont de grote kloof tussen mensen met zekerheid en een goed inkomen en de mensen zonder zekerheid die bij tegenslag in grote (financiële) problemen komen. Die kloof is onrechtvaardig. Bestaanszekerheid mag geen voorrecht zijn voor wie het al goed heeft. Bestaanszekerheid is een recht voor iedereen.

GroenLinks wil problemen samen op een sociale en duurzame manier aanpakken, kansen creëren en benutten. Inkomenszekerheid is een belangrijke voorwaarde om deel te kunnen uitmaken van de maatschappij. Niet alleen voor nu, maar ook voor later. De landelijke wetgever heeft de afgelopen jaren de wetgeving voor de bijstand en toeslagen onnodig ingewikkeld en oneerlijk gemaakt. Het recht op bijstand, een fatsoenlijk loon en bestaanszekerheid is niet alleen een recht voor iedereen die het al goed heeft, maar een recht voor iedereen.

Daarom wil GroenLinks de wet vanuit vertrouwen uitvoeren door de gemeente de gelegenheid te geven om mensen die dat nodig hebben te begeleiden en te ondersteunen. Hoewel de landelijke overheid dat vaak niet makkelijk maakt, blijven we die ruimte zoeken. GroenLinks wil dat bij het helpen van mensen in de bijstand de regels minder streng gehandhaafd worden.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Sociale uitvoering van de participatiewet.** In Arnhem werken we vanuit vertrouwen. Daarom voeren we de Participatiewet zo sociaal mogelijk uit en gebruiken we de ruimte die de wet biedt. Dit betekent dat de gemeente met de uitkeringsgerechtigden samenwerkt om ze te helpen geschikt werk te vinden. We proberen belemmeringen weg te nemen die mensen weerhouden om aan het werk te gaan. De gemeente mag mensen niet vragen om verplicht een tegenprestatie te leveren of boetes opleggen voor kleine bijverdiensten, of giften zoals boodschappen. We breiden de mogelijkheid uit om bij te verdienen naast de bijstand.

- **Maatwerk.** Medewerkers van Werk en Inkomen beoordelen aanvragen voor een uitkering niet alleen op basis van de wettelijke richtlijnen, maar krijgen de ruimte om rekening te houden met de specifieke situatie van de cliënt. Dit geldt ook voor zzp'ers die tijdelijk zonder opdrachten en dus met verminderde inkomsten worden geconfronteerd.
- **Jeugdwerkloosheid.** Speciale aandacht gaat uit naar mensen die buiten de boot dreigen te vallen, zoals ouderen, migranten, mensen met een beperking en jongeren. Jeugdwerkloosheid is en blijft ook na de coronacrisis een zorgpunt. Jeugdwerkloosheid verdient daarom speciale aandacht. Belangrijk hierbij zijn genoeg stage- en leerplekken.
- **Fatsoenlijk loon.** Voor werk moet een fatsoenlijk loon worden betaald. De gemeente werkt daarom niet mee aan constructies waarbij regulier werk onder het minimumloon betaald wordt, maar neemt het voortouw boven het minimumloon uit te betalen, richting 14 euro per uur. We blijven druk zetten op de landelijke wetgever voor verhoging van het minimumloon naar 14 euro.
- **Gelijke lonen.** De gemeente moet voorop lopen in het gelijktrekken van lonen tussen mannen en vrouwen, en op het gebied van sociale arbeidsvoorwaarden, zoals ruime mogelijkheid om te zorgen. Daarnaast moet de gemeente in de komende periode de ongelijkheid in beloning voor haar werknemers met een migratieachtergrond actief en aantoonbaar wegwerken.
- **Ruimte voor vluchtelingen.** GroenLinks wil ruimhartige vluchtelingenopvang binnen de gemeentegrenzen. Het aantal vluchtelingen neemt toe en wij willen dat Arnhem hier een verantwoordelijkheid in neemt. Iedereen heeft recht op een veilige plek en mogelijkheden. Daarom kijken we ook naar dagbesteding en psychische ondersteuning voor deze groep.
- **Ondernemers met een sociale opdracht.** De gemeente Arnhem gunt voldoende werk aan ondernemers met een sociale opdracht. Alleen zo houden we voldoende werkgelegenheid voor mensen met een arbeidsbeperking. Reguliere werkgevers worden aangesproken op het bieden van arbeidsplaatsen voor mensen met een beperking. De gemeente geeft hierbij het goede voorbeeld met betrekking tot hun eigen organisatie.
- **Basisbanen en sociale werkplaatsen.** Doorstromen van beschut werk naar een reguliere baan is niet voor iedereen mogelijk. Daarom investeren we in gesubsidieerde basisbanen en sociale werkplaatsen om mensen die langdurig niet actief hebben kunnen deelnemen aan de arbeidsmarkt de zekerheid te bieden van een inkomen. We realiseren voldoende beschutte werkplekken.
- **(Bij)scholing.** We investeren in samenwerking om de juiste bijscholing of opleiding en een goed inwerkplan te realiseren voor Arnhemmers die zich om willen laten scholen naar beroepen waar personeelstekorten zijn. Denk bijvoorbeeld aan de zorg, logistiek, of technische beroepen. Het volgen van een opleiding of bijscholing naar een kansberoep wordt een recht voor mensen met een bijstandsuitkering die dat willen. Hierbij zijn verbindingen tussen onderwijs, werkveld en zorgpartijen essentieel.

- **Bemiddeling.** We stimuleren bemiddeling, uitleg en begeleiding met een service-gerichte houding wanneer inwoners zich tekortgedaan voelen, of zich niet gehoord voelen. Dat is beter dan de juridische weg te bewandelen bij de bezwaarschriftencommissie.
- **Bureau Nieuwkomers.** We krijgen zeer beperkt geld voor nareizigers en oudkomers, terwijl zij zich wel in Arnhem vestigen. We willen dat de gemeente de regels ruimer neemt voor nareizigers en oudkomers (via gezinshereniging). De gemeente moet ook voor hen middelen beschikbaar stellen voor taalcursussen, inburgering en begeleiding in het zoeken van werk zodat deze nieuwe Arnhemmers een vergelijkbare kans op een goede start krijgen in onze stad.
- **Ongedocumenteerden.** Geen mens is illegaal. Iedereen heeft recht op een menswaardig bestaan. GroenLinks maakt zich er hard voor dat ongedocumenteerden die niet kunnen terugkeren, bed-bad-brood-begeleiding blijven krijgen. Daarbovenop willen we ook vrijwilligerswerk of scholing mogelijk maken. Want of zij nu hier blijven of terugkeren naar het land van herkomst, iedereen heeft recht op een toekomst.
- **Inburgering.** GroenLinks wil dat vluchtelingen direct kunnen starten met het leren van de taal en het doen van (vrijwilligers)werk of een opleiding. We stimuleren bedrijven om nieuwkomers aan te nemen en hen tegelijkertijd de taal te laten leren. We zetten de nieuwe inburgeringswet in om werk, taal en sociale integratie te combineren. Hierdoor kunnen nieuwe Arnhemmers een volwaardig bestaan opbouwen.

JEUGD EN JEUGDZORG Jongeren krijgen meer regie

Een veilige jeugd is cruciaal voor een kansrijke start. GroenLinks vindt dat de gemeente samen met jongeren een jongerenvisie moet ontwikkelen. Onze aanpak vertrekt vanuit centraal georganiseerde voorzieningen en een stadsbrede visie. De uitvoering van jeugdzorg vindt echter plaats op een zo lokaal mogelijk niveau, in samenwerking met scholen, buurthuizen, verenigingen en levensbeschouwelijke organisaties. Op het gebied van jongerenwerk en jeugdzorg is het bovendien belangrijk dat jongeren, ervaringsdeskundigen en professionals nauw samenwerken. Om scholieren meer bij de politiek te betrekken, willen we hun stem zwaarder laten meewegen. Individuele jongeren krijgen meer regie om hun problemen duurzaam aan te pakken; ook hier geldt dat een hogere investering en flexibiliteit nu tot een structurele oplossing kan leiden, en daarmee uiteindelijk voor de gemeenschap efficiënter zal zijn. We willen dat acute zorg bij mentale gezondheidsproblemen (jeugd GGZ) ook echt acuut wordt verleend. Wachttijden hierbij zijn onacceptabel.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Jongeren bepalen zelf.** In aanvulling op de jeugdwijkraden wil GroenLinks een jongerenraad voor de hele stad. Arnhemmers onder de 18 mogen de gemeente adviseren en zijn verantwoordelijk voor een jongerenbegroting. Over een deel van het geld dat voor jongeren bedoeld is, mag de jeugdraad bepalen hoe het uitgegeven zal worden, bijvoorbeeld bij het budget dat bedoeld is om jongeren te laten sporten.
- **Actief jongerenwerk.** Actief jongerenwerk werkt samen met jongeren in de wijk en zorgt ervoor dat jongeren hun vrije tijd op veilige en zinvolle wijze kunnen doorbrengen. Ook worden jongeren gestimuleerd om zelf actief te zijn.
- **Begeleiding naar werk of opleiding.** Jongeren zonder opleiding of baan worden begeleid bij het verkrijgen hiervan. Jongerencoaches kunnen hierin een sturende en begeleidende rol spelen.
- **Kunst en sport.** Kunst en sport kunnen voor jongeren een belangrijke bron van inspiratie en ontspanning zijn: een uitlaatklep. Bovendien zijn culturele- en sportverenigingen een belangrijke plaats voor sociale contacten voor jongeren. Het stimuleren van hobby, talent en plezier is een wezenlijk onderdeel van jongerenwerk, waarbij een positief effect bereikt kan worden door niet te focussen op de problemen, maar op de jongere zelf.
- **Culturele diversiteit.** Kinderen en jongeren met een migratieachtergrond vinden vaak moeilijk hun weg naar jeugdhulp wanneer ze die nodig hebben. Ook is jeugdwerkloosheid bij deze groep een zorgpunt. We gaan daarom meer aandacht besteden aan culturele verschillen tussen jongeren en gezinnen.
- **Menselijke maat centraal.** Te vaak is geld bepalend bij jeugdzorg. GroenLinks wil de marktwerking en overregulering in de jeugdzorg tegengaan en stelt de behoeftes van kinderen en jongeren centraal.
- **Meervoudige problematiek.** Jongeren die te maken hebben met meerdere samenhangende zorgvragen worden soms meermaals doorgeschoven van, omdat zorgverleners niet voldoende budget krijgen om meervoudige problematiek aan te pakken. Wanneer extra expertise nodig is om meervoudige problematiek aan te pakken, moeten zorgverleners hier eerlijk en beter voor gecompenseerd worden.
- **Gemeente neemt regierol.** De gemeente Arnhem moet het heft in handen nemen ten aanzien van jeugdzorg, en zich niet langer zien als een schakel van uitvoering van beleid. De gemeente formuleert een jeugdvisie voor de specifieke belangen van jongeren om jongeren een veilige en goede plek in de stad en samenleving te geven.
- **Inspraak in jeugdvisie.** De jeugdvisie is in samenspraak met jongeren, ervaringsdeskundigen en professionals in de jeugdzorg ontwikkeld en moet ook op deze manier uitgevoerd worden. Jaarlijks wordt er met de jongerenraad bekeken wat de vorderingen zijn, wat geleerd kan worden, en wat nieuwe problemen zijn die aangepakt moeten worden. Middelen worden voortaan ingezet vanuit een eigen visie, aangepast aan behoeftes in de stad en de wijken.

ONDERWIJS De basis voor kansengelijkheid

Scholen zijn voor GroenLinks veilige plekken waar kinderen en jongeren opgroeien tot gezonde en nieuwsgierige volwassenen, vol zelfvertrouwen en bewust van hun eigen identiteit. Scholen bereiden kinderen en jongeren voor op het vinden van hun eigen weg en leren ze kritisch te denken. Op school leren jongeren hoe ze bewust omgaan met hun leefomgeving, dat inclusie vanzelfsprekend is, en wat kunst en cultuur ze aan plezier, beleving en vernieuwende inzichten kan bieden. Scholen spelen ook een belangrijke rol om leerlingen bewust te maken van gezonde en duurzame voeding en een gezonde levensstijl. Onderwijs zorgt ervoor dat jongeren die in Arnhem opgroeien unieke Arnhemmers zijn, bekend met hun wijk, hun stad, hun land en hun wereld, met een oog voor en bewustzijn van hun sociale en natuurlijke omgeving.

Voor GroenLinks is het onderwijs ook onmisbaar om discriminatie en racisme tegen te gaan. Wij zien in scholen een belangrijke schakel om ongelijkheid in de maatschappij kleiner in plaats van groter te maken. Scholen staan midden in de maatschappij, op scholen is contact met gezinnen en de dynamiek daarbinnen. Daarom is samenwerking tussen scholen en gemeente fundamenteel voor het signaleren en aanpakken van huiselijk geweld, kindermishandeling en (kinder)armoede.

Via scholen geven jongeren vorm aan de samenleving van nu en morgen. GroenLinks is zich bewust van de grote behoefte aan technisch onderlegd personeel in vele sectoren, zeker die sectoren die bijdragen aan verduurzaming en vergroening. Daarom willen we MBO-instellingen meer zichtbaar maken in het gemeentelijk beleid in het kader van de lokale economische, groene en sociale agenda's. Deze willen we koppelen aan het vraagstuk van sociale inclusie van jongvolwassenen tussen 23 en 27 jaar met een afstand tot de arbeidsmarkt. GroenLinks wil dat de gemeente doet wat ze kan om onnodige barrières tussen jongeren en kansen weg te nemen.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Basisschool in de wijk.** In iedere wijk moet minimaal één basisschool staan. Hierdoor kunnen kinderen al op jonge leeftijd te voet of op de fiets naar school en naar vriendjes. Dit is wel zo veilig. Kinderen worden ook eerder onafhankelijk als vriendjes in de wijk wonen. Ze spelen meer in de buitenlucht en krijgen meer lichaamsbeweging. Ook leren ouders van de wijk elkaar kennen, wat de sociale cohesie en onderling begrip in de wijk ten goede komt. Tot slot scheelt het auto-vervoersbewegingen, waarmee CO2-uitstoot voorkomen wordt.
- **Schoolgebouwen.** Goed onderwijs vraagt om goede en duurzame schoolgebouwen. Veel van de Arnhemse schoolgebouwen voldoen op dit moment niet aan de verwachtingen en wensen, en er bestaat onduidelijkheid over de verantwoordelijkheden ten aanzien van onderhoud. Naast realistische bekostiging vanuit de Rijksoverheid moeten

schoolbesturen en gemeente samen aan de slag met een integraal huisvestingsplan; hoe zien de scholen er nu uit, wat willen we, en wat is daarvoor nodig? Het Kwaliteitskader Onderwijshuisvesting kan daarbij helpen. Van belang is in ieder geval dat een schoolgebouw ten dienste staat aan de onderwijsvisie, en dat het gebouw veilig, toegankelijk, schoon en goed geventileerd is. Alle nieuwe en bestaande schoolgebouwen worden beoordeeld met het oog op duurzaamheid, energiegebruik en mogelijkheid om deze aanzienlijk te verbeteren, omdat de school daarmee meer geld overhoudt voor onderwijs waarmee betere resultaten behaald kunnen worden. Onderhoud en renovatie worden uitgevoerd op basis van deze beoordeling. Nieuwe schoolgebouwen moeten voldoen aan de eisen voor toegankelijkheid en duurzaamheid, en hebben een groen en natuurlijk ingericht schoolplein.

- **Bereikbaarheid.** Er komt meer aandacht voor veilige en fietsgerichte routes naar scholen. Straten bij scholen worden zoveel mogelijk autovrij bij breng- en haalmomenten.
- **Schoolomgeving.** We zetten ons in voor een groene en veilige ontwikkeling van de buurt waar scholen staan. Ook planten we fruit- en notenbomen rondom scholen, zodat gezamenlijk geoogst kan worden.
- **Excellente scholen.** Alle scholen moeten goed onderwijs bieden. In Arnhem geven we een boost aan kansengelijkheid door te investeren in excellent onderwijs, met goed betaalde docenten, kleine klassen (en dus meer vierkante meter per kind), scholen met een breed naschools programma, bibliotheek en studieplekken, creatieve ruimten die ook buiten schooltijd kunnen worden gebruikt, en schoolkantines die open zijn van 08.00-20.00 met gezonde voeding. En daarbij beginnen we in Arnhem-Oost.
- **Diversiteit en inclusie.** Scholen spelen een heel belangrijke rol bij de ontwikkeling van kinderen en jongeren. We verwachten actieve betrokkenheid en verantwoordelijkheid van scholen ten aanzien van sociaal-maatschappelijke thema's als duurzaamheid, voeding en gezondheid, levensbeschouwelijke en culturele diversiteit, seksuele- en genderdiversiteit, pesten, racisme en discriminatie. We hebben specifieke aandacht en ontwikkelen activiteiten voor het onderwijs binnen de diversiteit en inclusie agenda van de gemeente.
- **Kunst- en cultuureducatie.** Kunst- en cultuureducatie blijft belangrijk. Iedereen moet kennis over kunst en cultuur kunnen ontwikkelen en er plezier in kunnen hebben. Daarom willen we het mogelijk maken dat leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs minimaal twee keer per jaar een museum bezoeken of een voorstelling van een Arnhemse kunstinstelling kunnen bijwonen.
- **Arnhems Erfgoed.** Arnhem is een stad met een rijke historie die overal in de stad terug te vinden is. Om de betrokkenheid bij de stad en de wijk te vergroten, wordt minstens één keer per jaar aandacht besteed aan erfgoedonderwijs. Erfgoedonderwijs draagt bij aan identiteitsontwikkeling, burgerschapsvorming, het vergroten van het inlevingsvermogen en inzicht in de eigen cultuur en die van de ander. Hiermee kan erfgoedonderwijs mede bijdragen aan een inclusieve samenleving.

- **Fysiek welbevinden.** We zetten in op meer aandacht voor sport op basis- en middelbare scholen. Kinderen krijgen ieder jaar les over gezonde voeding en de voordelen van sport.
- **Voedselwijsheid.** Elke basisschool krijgt toegang tot een eigen moestuin, pluktuin of voedselbos, zodat ieder kind dat in Arnhem opgroeit, weet hoe voedsel verbouwd wordt. We stellen een convenant 'gezond eten op school' op. Hierin maken we afspraken met scholen over gezonde voeding op school. Alle Arnhemse scholen gaan schoolfruit aanbieden. We weren frisdrank- en snackautomaten van scholen.
- **Natuuronderwijs.** We leven in een stad waarin we onderdeel zijn van een ecosysteem. Hier hebben we als mensen veel invloed op. Het is belangrijk dat kinderen leren over de natuur waarin we ons als stad begeven en de invloed die we op de natuur hebben. Basisscholen besteden hier regelmatig aandacht aan.
- **Samenwerking.** De gemeente moet scholen in kwetsbare wijken meer ondersteunen om iets te kunnen doen aan achterstanden en problemen op het gebied van kinderarmoede, psychische of psychosociale problematiek en huiselijk geweld. We versterken de band tussen het onderwijs en de sociale wijkteams en stimuleren intensieve samenwerking tussen onderwijsinstellingen en maatschappelijke instellingen. Hiermee kunnen problemen zo vroeg mogelijk gesignaleerd en aangepakt worden.
- **MBO en HBO.** De MBO en HBO-instellingen zijn belangrijk voor onze stad. Rijn IJssel, de HAN, ArtEZ en Van Hall Larenstein zijn cruciaal voor werkgelegenheid en economische ontwikkeling. Zij voorzien verschillende publieke sectoren en het bedrijfsleven van technisch en bekwaam personeel waar veelal een tekort aan is. Bovendien kunnen ze bijdragen aan sociale inclusie, verminderde ongelijkheid en aan verduurzaming en vergroening. Samenwerking tussen gemeente en deze instellingen is belangrijk om sectoren te ondersteunen en versterken die nu en in de toekomst een belangrijke rol spelen.
- **Ruimte voor onderzoek en experiment.** We bieden voldoende gelegenheid in de stad voor studenten en hun begeleiders om onderzoeken, experimenten en projecten uit te voeren. Zo ontwikkelen stad, onderzoeker en student zich samen.
- **Zichtbaarheid.** Onderwijsinstellingen dienen meer zichtbaar te zijn door middel van maatschappelijke activiteiten. Hiermee geven ze richting aan de ontwikkeling van de stad in vergroening, verduurzaming van industrie en dienstensector, specifieke zorgverlening, en kunst en cultuur.
- **Budget en lesmateriaal.** De jeugd heeft de toekomst. Daarom staat in dit programma veel over manieren waarop we jongeren kunnen onderwijzen, bijvoorbeeld over kunst, voedsel en natuur. We vragen hierbij veel van scholen, en vinden het belangrijk dat de gemeente hier verantwoordelijkheid voor neemt. Daarom moet er voldoende budget beschikbaar komen zodat scholen de plannen uit kunnen voeren en ontwikkelt de gemeente lesmateriaal dat docenten kunnen gebruiken.

SPORT De basis voor een vitale stad

Sporten draagt bij aan het sociaal samenleven, en ook aan de volksgezondheid. Mensen die regelmatig sporten zijn gezonder, gelukkiger en beter bestand tegen ziektes. Investeren in toegankelijke sport voor iedere Arnhemmer is daarmee een besparing op toekomstige zorgkosten, want de nadelen van een gebrek aan sport zijn overduidelijk: minder fitheid, obesitas en een groter risico op hart- en vaatziekten. GroenLinks vindt dat sport voor iedereen toegankelijk moet zijn, ook voor mensen met een laag inkomen of een beperking, en voor kinderen. Het is van belang dat organisaties en stichtingen zoals de Gelrepas, het Jeugdsportfonds en het Jeugdcultuurfonds samenwerken zodat sport en cultuur voor elk kind bereikbaar blijven. Dit is goed voor de verenigingen, goed voor de kinderen en goed voor de volksgezondheid.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Onderdeel van integrale wijkaanpak.** Sport wordt benoemd tot belangrijk onderdeel van de integrale wijkaanpak. Daarmee stijgt de sportdeelname en dat helpt bij het bestrijden van overgewicht en bij het vergroten van de veiligheid.
- **Bewegen in de buitenlucht.** We stimuleren beweegtuinen, skatebanen, wandelparken, fietsroutes, hardlooproutes, bootcamp terreinen en free-run accommodaties, speel- en klimbossen en sportieve of groene schoolpleinen.
- **Speelvoorzieningen in parken.** Geïnspireerd door het idee van Frisbeegolf in park Immerloo, zetten we in op een toegankelijke speelvoorziening in ieder park. De gemeente overlegt met lokale sportverenigingen over de invulling.
- **Oog voor specifieke doelgroepen.** Ouderen en vrouwen met een migratieachtergrond sporten naar verhouding weinig. GroenLinks wil dat verenigingen en Sportbedrijf Arnhem zich verder inzetten om sport voor deze groepen toegankelijk te maken.
- **Anti-discriminatie en anti-racisme.** We stimuleren actief beleid tegen discriminatie en tegen racisme op de sportvelden en in de sportclubs.
- **Vrijwilligers.** In sommige wijken verdwijnen sportverenigingen doordat er te weinig vrijwilligers zijn met kennis van zaken. Dat is doodzonde, omdat sportclubs bijdragen aan ontmoeting, en segregatie in de buurt tegengaan. GroenLinks wil investeren in het versterken van vrijwilligers om deze clubs nieuw leven in te blazen en draaiende te houden.
- **Schoolzwemmen.** Alle Arnhemse kinderen moeten kunnen zwemmen. Daarom willen we schoolzwemmen behouden.
- **Sportdag voor kinderen.** De gemeente organiseert samen met de scholen en sportverenigingen twee keer per jaar een sportdag voor alle leerlingen van alle Arnhemse scholen. Deze sportdag dient ook meteen als 'sportmarkt' waar kinderen sporten kunnen uitproberen. Zo enthousiasmeren we kinderen voor alle sporten, ook de sporten waar ze misschien niet meteen aan hadden gedacht.

» SOCIALE STAD

- **Hardlooproutes.** De gemeente ontwikkelt samen met atletiekverenigingen in zowel Arnhem-Noord als in Arnhem-Zuid sportroutes voor hardlopen. Langs deze route worden ook openbare fitness installaties geplaatst.
- **Samenwerking Vitesse Betrokken.** Vitesse heeft een groot bereik onder Arnhemmers. De gemeente blijft in gesprek over initiatieven die het samen met Vitesse kan ondernemen om jongeren in beweging te krijgen.
- **Verduurzaming van sportaccommodaties.** We zetten in op verduurzaming van sportaccommodaties waarbij isolatie en het opwekken van schone energie zorgen voor lagere energielasten. Hiervoor maken we een verduurzamings-subsidieregeling.
- **Kunstgrasvelden.** De gemeente stopt met rubber granulaatkorrels op kunstgrasvelden. Op alle nieuwe velden en velden waarvan de toplaag wordt vervangen, wordt gekozen voor kurk infill. Kurk infill is goedkoper (met de total cost of ownership methodiek) en levert geen risico's op voor de (jeugd) sporters, het grondwater, dieren en planten in, om en onder de velden. Hiermee lopen we vooruit op de verwachte verscherpte regelgeving rondom rubbergranulaat korrels op kunstgras. De gemeente zal de sportclubs hierbij ondersteunen.
- **Investeren in breedtesport.** We maken het mogelijk dat alle Arnhemmers kunnen sporten, maar investeren niet in eenmalige, grootschalige sportevenementen.

Betaalbare en duurzame huizen voor alle Arnhemmers

Een dak boven je hoofd is een grondrecht. Maar we zitten midden in een wooncrisis waarin dat grondrecht lang niet voor iedereen vanzelfsprekend is. De wachtlijsten voor een sociale huurwoning zijn enorm, waardoor starters en mensen met lage inkomens nauwelijks aan een woning kunnen komen. Huurwoningen in de vrije sector zijn voor veel mensen onbetaalbaar. De enorme stijging van de huizenprijzen zorgt ervoor dat veel gezinnen kansloos zijn op de 'woningmarkt'. En er is een tekort aan woningen voor ouderen die niet meer volledig zelfstandig kunnen, of willen wonen, maar (nog) niet in aanmerking komen voor een verzorgingstehuis. Het is duidelijk: GroenLinks gaat veel meer woningen bouwen.

Maar meer bouwen alléén is niet voldoende. Het gaat ook om betaalbaar wonen, voor die mensen voor wie de tekorten het grootst zijn. Er is een mismatch tussen vraag en aanbod: veel mensen wonen te klein of juist te groot. Daarom gaan we de huidige voorraad woningen veel slimmer benutten en staan we open voor creatieve oplossingen voor het woningtekort.

Wonen mag daarnaast niet langer een bron zijn van ongelijkheid en segregatie, maar moet juist bijdragen aan ontmoeting, begrip voor de ander en een meer rechtvaardige, solidaire samenleving. Discriminatie bij het toewijzen van woningen zal bestraft worden. GroenLinks bouwt aan mooie en gemengde wijken in Arnhem. Wijken die prettig leefbaar, veilig en goed bereikbaar zijn, met voldoende groen, speelruimte en voorzieningen. Het woningaanbod moet afgestemd zijn op de huidige én toekomstige vraag. Dat betekent dat er, gezien de verwachte demografische ontwikkelingen, voldoende sociale huurwoningen moeten zijn en ook voldoende eenpersoonsappartementen.

Tot slot speelt wonen een belangrijke rol in de transitie naar een duurzame samenleving. Dat betekent dat het oplossen van het woningtekort niet mag zorgen voor hogere CO₂-uitstoot en niet ten koste gaat van onze schaarse natuur. Om niet verder uit te breiden ten koste van de Arnhemse parken en bossen, zal er meer de hoogte in en flexibel gebouwd worden. Slim bouwen doen we energieneutraal en zoveel mogelijk circulair en klimaatadaptief. Een groennorm zal verstening in de wijken tegengaan en zo hitte en droogtestress verminderen en biodiversiteit vergroten. Daarnaast maken we ons hard voor een lagere parkeernorm om de openbare ruimte op straat meer beschikbaar te stellen voor vergroening, fietsenrekken, fietspaden en wandelruimte.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Voldoende en duurzame woningen.** In het kader van de woondeal wordt er aan een Stadsakkoord gewerkt. Hierin maken we afspraken hoe voldoende, goede en duurzame woningen te realiseren. Met woningcorporaties maken we duidelijke afspraken over kwaliteit van woningen. Denk daarbij aan energielasten, wooncomfort en schimmelproblematiek.
- **Stadsontwikkelingsfonds.** Om een betere verdeling van sociale huurwoningen over de stad mogelijk te maken, wordt een stadsontwikkelingsfonds opgericht.
- **Voldoende betaalbare woningen.** Minimaal de helft van alle nieuwbouw valt in de betaalbare categorie (sociale huur, middenhuur en sociale koop). Tenminste een derde van alle nieuwbouwwoningen wordt sociale corporatiehuurwoningen. Binnen het betaalbare segment kan per project geschoven worden met de koop/huur-verhouding, afhankelijk van de woningsamenstelling van de wijk. Door een goede mix van aanbod gaan we gentrificatie van wijken tegen. En we bouwen meer sociale huurwoningen in wijken waar er nu nog weinig zijn, en minder in wijken waar veel sociale huurwoningen zijn. Zo bouwen we aan diverse wijken.
- **Verkoop corporatiebezit.** We zijn zeer terughoudend met de verkoop van corporatiewoningen. De kernvoorraad aan corporatiewoningen mag niet afnemen. Als een corporatiewoning aan een particulier wordt verkocht, dan geldt er een zelfbewoningsplicht en komt er minimaal één nieuwe corporatiewoning voor in de plaats. Er worden geen corporatiewoningen verkocht aan beleggers. Alle verkochte corporatiewoningen hebben minimaal energielabel A.
- **Minder marktwerking.** Betaalbare koopwoningen moeten zo lang mogelijk betaalbaar blijven. Daarom voeren we een zelfbewoningsplicht en een anti-speculatiebeding in voor nieuwe koopwoningen en onderzoeken we de mogelijkheden hiertoe voor de bestaande woningvoorraad.
- **Huurplafond.** We stellen een huurplafond en een maximale huurstijging in voor nieuwe huurwoningen in de vrije sector.
- **Omvormen van bedrijfspanden.** We stimuleren het omvormen van leegstaande bedrijfs- en kantoorpanden tot woningen, zoals bijvoorbeeld is gedaan met het oude girokantoor aan de Velperweg.
- **Beter passende woningen voor ouderen.** We maken het voor ouderen aantrekkelijker om door te stromen naar een beter passende woning in de eigen buurt. Doorstroming moet daarbij duidelijke voordelen hebben. De gemeente neemt hierbij een actieve rol in.
- **Inzet op bereikbaarheid met openbaar vervoer.** Uit het onderzoek ten behoeve van de omgevingsvisie blijkt dat er de wens is voor minder auto's in Arnhem. Bij nieuwbouw zetten we daarom in op bereikbaarheid met het openbaar vervoer en de fiets. We verlagen de parkeernorm en ontmoedigen het autogebruik in de stad.

- **Samenwerking met de stad.** Voor het aanwijzen, ontwerpen en maken van afspraken met betrekking tot woningbouw worden inwoners, organisaties en bedrijven van Arnhem intensief betrokken. Hiervoor worden ook nieuwe mogelijkheden verkend om inwoners en partijen te betrekken, zoals het burgerberaad.
- **Dakloosheid aanpakken.** GroenLinks zet vol in op 'Housing first': dakloze mensen krijgen eerst een dak boven hun hoofd en vervolgens structureel hulp bij het aanpakken van andere problemen.
- **Een plek voor thuislozen.** We willen een stad zijn die plek biedt aan mensen die nog geen thuis hebben: daklozen, vluchtelingen, ongedocumenteerden en stadsnomaden. Daarom creëren we meer opvang en begeleiding voor alle groepen zonder thuis, ook voor mensen zonder papieren. De landelijke overheid biedt ons nog te weinig middelen en mogelijkheden om de markt te beteugelen. Aan ons de taak om alles te doen wat in onze macht ligt om de woningnood te bestrijden. Zodat Arnhem een stad wordt waar iedereen een thuis kan vinden.
- **Huisvesting van bepaalde doelgroepen.** De gemeente is verantwoordelijk voor de huisvesting van verschillende doelgroepen die een plek verdienen, zoals mensen met GGZ-problematiek. GroenLinks vindt dat de gemeente in haar huisvestingsplannen daarom rekening moet houden met deze verschillende doelgroepen, en met spreiding over de stad. Deze Arnhemmers mogen zelf kiezen of ze thuis blijven wonen met professionele hulp of in kleinschalige woonvormen waar zorg aanwezig is.
- **Samenwerking gemeenten.** De vraag naar woningen vraagt om nauwe samenwerking met buurgemeenten. Alleen samen komen we tot voldoende goede en betaalbare woningen.
- **Tegen uitbuiting huurders.** We pakken het uitbuiten van huurders aan. Voor het verhuren van een woning of kamer is een verhuurdersvergunning verplicht. Goed verhuurderschap betekent fatsoenlijk onderhoud, geen huisjesmelkerij, geen discriminatie bij verhuur en geen overlast. We willen bovendien dat particuliere verhuurders hun bezit verduurzamen.
- **Studentenhuisvesting.** Ook voor studenten gaan we bouwen. Tegelijkertijd beperken we de 'verkamering' waar dit tot overlast leidt en stimuleren wij studentenwoningen met redelijke prijs/kwaliteit verhouding.
- **Creatieve woonvormen.** We leggen de rode loper uit voor alternatieve woonvormen zoals coöperaties, woon-zorgclusters en woongroepen. We stimuleren woonvormen waar meerdere generaties kunnen samenwonen (zogenaamde knarrehoven). We blijven ruimte bieden aan nieuwe ontwikkelingen zoals 'tiny houses' en diverse woonconcepten.

- **Gemeenschapsgronden.** Gemeenschapsgrond is van iedereen en deze moet gebruikt worden om te voorzien in de behoeften van de gemeenschap. GroenLinks wil de taakstelling die er nu ligt om gemeente-vastgoed te verkopen, schrappen. Daarbij willen wij omwenteling in het beleid van de gemeente zien en zullen wij het aankopen van gronden stimuleren. Met deze gemeenschapsgronden kunnen wij ongelijkheid aanpakken door meer sociale en duurzame bouwprojecten te stimuleren. De gronden betalen zich terug door deze bouwprojecten.
- **We bouwen circulair en klimaatadaptief.** De bouwsector is verantwoordelijk voor circa 50 procent van het grondstoffenverbruik en 40 procent van het afval in Nederland. Circulariteit – waarbij kringlopen zich sluiten en afval een grondstof is – wordt een vast criterium bij gronduitgifte, aanbestedingen en vergunningen. Binnen de toekomstige Omgevingswet stellen we scherpere eisen aan de milieuprestaties van nieuwbouw.
- **Investeren in mooiere en gemengde wijken.** Het beter mengen van wijken en buurten vermindert de angst voor de 'ander' en de ongelijkheid. We gaan een netto toename realiseren van woningen voor de lagere inkomens. Naast het mengen zetten we in op ondersteuning van kwetsbare groepen, gecombineerd met faciliteiten om onderlinge integratie te bevorderen.
- **Belang van gemeenschappen.** Binnenstedelijke ontwikkeling moet bijdragen aan de emancipatie van huidige bewoners. Inbreiding mag gemeenschappen niet opbreken.
- **Arnhem Woonnorm.** We stellen een woonnorm op waarbij eisen op het gebied van energie-neutraal bouwen, groen en natuurinclusief bouwen, klimaatadaptief en circulair bouwen worden vastgelegd. De parkeernorm gaat ook omlaag.
- **Niet bouwen in het groen.** We willen geen nieuwbouw in het (openbaar) groen van Arnhem.
- **Transitiefonds.** We zetten een transitiefonds op om subsidie te verlenen voor duurzame bouw met hergebruikte, herbruikbare en bio-based materialen.

Ruimte voor natuur in onze stad

Voldoende groen en natuur is onmisbaar. Voor ons welzijn, voor de ontwikkeling van onze kinderen en voor het voortbestaan van dieren en insecten. GroenLinks wil schone lucht voor iedereen, gezonde natuur en kinderen die zorgeloos op straat spelen. We koesteren de schoonheid en de rust van een natuurwandeling door het bos, over de hei of langs de rivier. GroenLinks strijdt voor het recht op een groene leefomgeving voor en van ons allemaal. We komen op voor natuur, dieren en insecten. En daarom willen wij fundamenteel andere keuzes maken. Groene en sociale keuzes. Met geluk, gezondheid en onze aarde voorop. Het gaat niet goed met de natuur in Nederland. Groen, biodiversiteit en natuur maken plaats voor stenen en asfalt. Doodzonde, want gebrek aan groen maakt ongelukkig, ongezond en kan tijdens hete zomers zelfs dodelijke gevolgen hebben voor mensen. Vogels, vleermuizen en insecten sterven in rap tempo uit, omdat ze geen thuis meer hebben.

En het landschap verdort, verrommelt en verdroogt.

We willen dat Arnhem de groenste stad van Nederland blijft. In de afgelopen periode hebben we veel gedaan om meer groen te stimuleren, maar we zijn er nog lang niet. Daarom stellen wij ook de komende vier jaar groen, biodiversiteit en kwaliteit van leven centraal. Dat doen we bij ieder bouwproject, elke aanpassing van de openbare ruimte en ieder toekomstplan. Iedereen heeft recht op een groene omgeving in de buurt van hun thuis. Dat vraagt om een integrale blik en een radicale herverdeling van onze ruimte. Slim nadenken over voorzieningen en volmondig inzetten op wandelen, fietsen en openbaar vervoer betekent dat we ruimte vrijspelen. Groene ruimte die ons allemaal ten goede komt. Die we kunnen inzetten om elkaar te ontmoeten, om te ontspannen en te bewegen.

We beschermen onze natuur, gaan onze landschappen herstellen en versterken en maken onze omgeving weerbaar tegen de gevolgen van klimaatverandering. Tegen extreme hitte, droogte en hoosbuien. Bouwen voor de mens betekent wat ons betreft ook bouwen voor dieren en insecten. Of we het nu hebben over mens, dier, of onze aarde: GroenLinks zet groen op één.

VERGROENING

Droge voeten en een goede nachtrust in een groene stad

Arnhem heeft een grote ambitie om zich aan te passen aan weersextremen als gevolg van de opwarming van de aarde. Ofwel 'klimaatadaptatie'. In de afgelopen periode is hiervoor al een ambitieus plan vastgesteld door de gemeente. In de komende vier jaar gaan we deze ambitie verder vertalen naar de praktijk. Dat betekent meer bomen en schaduw en plaatselijke opvang van regenwater. De groene leefomgeving maakt onmiskenbaar onderdeel uit van onze integrale visie. Een groene omgeving is goed voor de biodiversiteit, voor klimaatadaptatie, maar ook voor gezondheid en welzijn.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Klimaatadaptatie.** Hitte en wateroverlast gaan we tegen door te vergroenen en water lokaal op te vangen. Vóór 2030 vervangen we 10% van de versteende openbare ruimte door groen.
- **Eerlijk vergroenen.** In veel wijken zijn bewoners al hard bezig met vergroening. Hen geven we de ruimte om hun eigen straat beter te maken. Maar, in wijken waar hitte en wateroverlast het gevaarlijkst is, gebeurt te weinig. We zorgen ervoor dat juist in de meest versteende wijken flink wordt geïnvesteerd in bomen en groen.
- **Sociale huurwoningen.** We vragen meer aandacht voor vergroening van corporatiebezit. Woningcorporaties leveren bij overdracht van woningen tuinen groen op en laten bestaande tuinen niet verstenen.
- **Groene daken.** Bij nieuwbouw van woningen en bedrijfspanden stellen we eisen aan de geschiktheid van de constructie voor een groen- en zonPV dak. Daarnaast hanteren we voor ontwikkelaars die bouwprojecten willen aangaan in onze gemeente het 'ja, tenzij'-principe: zij moeten aangeven waarom er géén groen dak, zonPV of andere klimaatadaptieve maatregelen mogelijk zijn, in plaats van andersom.
- **Dubbel gebruik van daken.** We streven ernaar dat ieder dak groen wordt, vol ligt met zonnepanelen of op een andere manier bijdraagt. Daarom zetten we in op dubbel gebruik, dus groen én zonnepanelen, van alle daken die van de gemeente zijn of waar de gemeente aan meebetaalt. Vanaf 2022 wordt dit bij nieuwbouw verplicht.
- **Gevels vergroenen.** We gaan gevels vergroenen van bedrijfspanden langs wegen, natuur of woonwijken. We nemen het op in het programma van eisen bij nieuwbouw en we gaan het stimuleren bij bestaande panden.
- **Tuinen vergroenen.** Met groene activiteiten kunnen inwoners zelf een bijdrage leveren aan de oplossing voor klimaatverandering, hittestress en waterberging. Het is bijvoorbeeld echt nodig dat tuinen vergroenen. We breiden de huidige subsidies daarvoor uit en zorgen dat ook kwetsbare wijken hiervan profiteren.
- **Zonwering.** We zetten collectieve inkoopacties op voor zonwering. Dit voorkomt de oververhitting van huizen en de aanschaf van airco's.
- **Natuurinclusief.** Als er gebouwd wordt, doen we dat natuurinclusief. Zo wordt er ook gezorgd voor groen en ruimte voor vogels, insecten en vleermuizen. Onder de streep moet elke aanpassing onze stad groener maken.
- **Iedereen heeft recht op groen.** We werken toe naar een gemeente waar iedereen binnen 300 meter openbaar groen tot hun beschikking heeft om te ontspannen en te bewegen. Daarbij is extra aandacht voor kinderen, zieken en ouderen: hitte- en waterlast kunnen hen fataal zijn. Al deze groengebieden zijn met elkaar verbonden door groene stroken en water. Natuur- en tuinorganisaties worden betrokken bij het waarmaken van de groene leefomgeving voor iedereen.

- **Meer mensen, meer groen.** Arnhem is in trek en blijft doorgroeien. Behoud is daarom niet genoeg. Het groen in de stad moet meegroeien met het aantal bewoners.
- **Stadsblokken-Meinerswijk.** We zijn tegen bouwen in Stadsblokken-Meinerswijk. De komende jaren zullen wij ons blijven inzetten voor een groen Stadsblokken-Meinerswijk.
- **Elden.** Elden heeft als dorp in de stad – met haar groen, kolken en dijken – unieke landschaps- en cultuurhistorische waarde. GroenLinks wil dat deze groene dorpsstructuur in stand blijft als groen hart van Arnhem-Zuid.
- **Landschapspark Rijn-Veluwe.** We zetten ons in voor de ontwikkeling van een landschapspark Rijn-Veluwe, met een groene verbinding van de Rijn naar de Veluwe.
- **Eusebiuskwartier.** We stimuleren de ontwikkeling van een bruisend en groen Eusebiuskwartier als het historisch centrum van onze stad.
- **Maatschappelijke waarde.** De leefomgeving, biodiversiteit, sociale opgaven en de toekomst van onze aarde zijn belangrijk. Maatschappelijke waarde en groen worden leidende principes in de lokale omgevingsvisie, bij investeringen en in de begroting van de gemeente.
- **Bos voor de toekomst.** Klimaatverandering verzuurt de bodem en zorgt voor droogte. Dat heeft grote gevolgen voor de parken. We brengen per park in beeld wat de risico's zijn en bereiden onze bomen voor op de opwarming van de aarde.
- **Groene singels.** We onderzoeken de mogelijkheid om de binnensingels autovrij te maken en te vergroenen, zodat de singels weer verblijfsruimte worden met parkkwaliteit.
- **Bomen.** Het aanplanten van nieuwe bomen is de beste manier om de stad af te koelen. Voor de toekomstige generaties moeten overal bomen worden geplant waar de ondergrond het toelaat en waar geen belangrijke dalwind waait. Om het betaalbaar te houden, planten we alleen bij uitzondering oudere en dus dure bomen.
- **Wijkgroen-agenda's.** We gaan samen met bewoners, verenigingen en bedrijven voor elke wijk een groenagenda opstellen. Op die manier zorgen we ervoor dat het nieuwe groen aansluit bij de behoeftes van de wijk.

BIODIVERSITEIT

Veerkrachtige natuur door méér dier- en plantensoorten

Arnhem heeft een grote rijkdom aan planten en dieren. Toch is er werk aan de winkel. Er zijn nog veel soorten die we in Arnhem kunnen (her)introduceren. Dit maakt de stadse natuur veerkrachtiger. En de huidige biodiversiteit staat onder druk. In 2021 heeft de gemeente een uitgebreide biodiversiteitsagenda opgesteld. Wij willen prioriteit aan de uitvoering geven, door voldoende budget en vervlechting van biodiversiteit in de programma's voor openbaar groen en klimaatadaptatie. We verbinden het thema biodiversiteit ook aan stadslandbouw. Het lokaal verbouwen van voedsel zorgt voor een lagere milieudruk, verbetert de gezondheid en levert een grote bijdrage aan de biodiversiteitsagenda.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Bomen beter beschermen.** We brengen kapvergunningen terug en beschermen oude bomen en de toekomstbomen die wij oud willen zien worden beter.
- **Bermbeheer.** We beheren de berm en grasvelden extensief, bijvoorbeeld door gefaseerd maaien. Als hier ook bloemen en kruiden groeien, is de biodiversiteit al veel geholpen.
- **Wijkecoloog.** In iedere wijk stelt de gemeente een wijkecoloog aan, die advies geeft aan partijen die onderhoud en beheer in de wijk doen, die overzicht over aanbestedingen houdt en die met inwoners plannen over ecologisch beheer en aanplant bespreekt. De vele initiatieven van bewoners om de stad te vergroenen krijgen begeleiding op proces en kennis. Inwoners kunnen zo met hun eigen ideeën bijdragen aan de biodiversiteit in de stad.
- **Groene verbindingen.** We maken groene lanen die de parken en buitengebieden van Arnhem met elkaar verbinden. Een voorbeeld is de verbinding van het Immerloopark met de uiterwaarden. Via bloemstroken, bosjes en groene bermen krijgen insecten, vogels en kleine zoogdieren de kans om zich door de stad te bewegen. We willen dat het uiterwaardenpark dusdanig aaneengesloten is dat ook het wild kan doorlopen. Er wordt niet gebouwd in het uiterwaardengebied.
- **Diversiteit in bomenbeleid.** Als een boom afsterft, wordt deze vervangen door een andere soort. Het streven is 5/10/20 naar soort, geslacht, familie binnen elke wijk. Waar mogelijk planten we eetbaar groen aan. Op deze manier creëren we diversiteit, waardoor plagen als de eikenprocessierups minder zullen voorkomen.
- **Groen richtlijn voor nieuwbouw.** Voor nieuwbouw wordt een minimale groen richtlijn geïntroduceerd, waarmee we hittestress en wateroverlast voorkomen en er voldoende leefgebied is voor andere soorten. Ook hier zetten we in op eetbaar groen.
- **Diversiteit vogelpopulatie.** De diversiteit in de vogelpopulatie in Arnhem neemt de afgelopen jaren af. We vinden dit een zorgelijke ontwikkeling en willen maatregelen nemen om de diversiteit te bevorderen.
- **Ecologische waarde.** We gaan de ecologische waarde van onze landschappen en natuur herstellen door landschapsreconstructies. We nemen het belang van het landschap expliciet mee in de Omgevingsvisie. We vergroten zo de biodiversiteit, beschermen dierenwelzijn en gaan verdroging tegen.
- **Moestuinen en stadslandbouw.** Moestuinen en stadslandbouw kunnen een grote bijdrage leveren aan biodiversiteit en aan de gezondheid van Arnhemmers. Niet alleen worden bestaande moestuinen en stadsboerderijen behouden, er zal ook ruimte worden gemaakt in het buitengebied om tegemoet te komen aan de grote vraag naar percelen, om meer lokaal voedsel te kunnen produceren. Als voedsel dicht bij mensen wordt geproduceerd krijgt eten ook meer betekenis. We stimuleren en subsidiëren wijkinitiatieven (gezamenlijke inkoop), moestuinen, pluktuinen en voedselbossen.

Gezond, duurzaam en lokaal eten

Het eten op ons bord brengt alle problemen in de stad samen: natuur, gezondheid en armoede. Daarom moet gezond en duurzaam eten een belangrijk thema worden in Arnhem.

Ons eten moet van dichtbij komen, waardoor er een lokale kringloop ontstaat. Maar, voedsel is ook sociaal. Het moet makkelijker worden om in de buurt zelf voedsel te verbouwen. Dat geldt voor volwassenen die een buurtmoestuin willen beginnen, maar ook voor alle Arnhemse kinderen die een schoolmoestuin verdienen.

Vanwege de grote uitstoot van vlees en de schending van dierenrechten moet er in Arnhem meer ruimte ontstaan voor vegetarisch en plantaardig eten. De gemeente moet zelf het goede voorbeeld geven, door geen dierlijke producten te gebruiken bij catering en in de kantines. Door verse en lokale groente naar de stad te halen wordt het ook makkelijker om gezond te eten. Maar bovenal is de beweging naar duurzaam eten een maatschappelijke. De gemeente moet dit samen met scholen, bibliotheken, supermarkten, sportorganisaties, kunst- en cultuurinstellingen, verenigingen en bedrijven doen.

LICHT, LUCHT, GELUID EN BODEM

Minder vervuiling, meer levenskwaliteit

De luchtkwaliteit in Arnhem kan veel beter. Op dit moment is die gelijk aan elke dag 6 sigaretten roken. De grootste bronnen hiervan zijn verkeer en houtkachels. Vooral dat laatste is lang onderschat. GroenLinks wil dat de luchtkwaliteit wordt verbeterd door de uitstoot bij deze bronnen aan te pakken. Uiteindelijk betekent dat een gezonder en prettiger Arnhem.

Ook weten we dat meer stilte, overdag en 's nachts meer levensgeluk en een langer leven oplevert. Wij willen daarom geluidsbronnen in woonwijken, van bijvoorbeeld gemotoriseerd verkeer, airco's en warmtepompen, aanpakken. Ook proberen we burenlawaai te verminderen. Ten slotte zien we graag veel flonkerende sterren aan de hemel. Maar in Arnhem brandt 's nachts altijd veel licht. Door deze permanente schemering slapen mensen slechter en worden ook de ritmes van dieren verstoord. We willen op een veilige manier de lichtvervuiling verminderen.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Milieuzone.** We gaan de milieuzone in de binnenstad sneller strenger maken en uitbreiden naar andere dichtbevolkte plekken. We willen van de huidige milieuzone uiterlijk in 2030 een nul-emissiezone maken.

- **Weren van fossiele brandstoffen.** Vanaf 2030 gaan we in Arnhem auto's weren die op fossiele brandstoffen rijden. Het elektrificeren van leveringen in de binnenstad is de eerste stap.
- **Houtkachels.** We willen geen hout- en pelletkachels als alternatief voor gas. We moeten overlast van houtstook stoppen. We gaan mensen met een oude houtkachel helpen deze te vervangen door een andere warmtebron. Er wordt geïnvesteerd in voorlichting over een minder schadelijke manier van stoken in bestaande kachels die voldoen aan de nieuwste normen. Op de E-norm zal worden gehandhaafd.
- **Biomassa.** Het verbranden van hout is geen oplossing voor de klimaatcrisis. We zorgen dat er geen houtige biomassacentrales in Arnhem komen. Ook bij nieuwbouw is dit voor woningen geen oplossing.
- **Vuurwerk.** GroenLinks blijft zich inzetten voor een particulier vuurwerkverbod in de stad en wil dat de gemeente druk zet op de regering om een landelijk verbod op particulier vuurwerk in te voeren. Tijdens de jaarwisseling verzorgt de gemeente in samenwerking met lokale ondernemers een alternatief.
- **Groene gevels.** We willen veel meer groene gevels; deze helpen tegen ongewenste reflectie van geluid én tegen hittestress én leveren meer biodiversiteit op.
- **Rustgebieden.** We behouden rustgebieden in parken en natuur waar mens en dier écht tot rust kunnen komen. Op deze plekken kun je opladen en ontstressen. Waar mogelijk breiden we stille en rustige gebieden uit.
- **WHO richtlijnen.** Waar mogelijk willen we de richtlijnen van de WHO toepassen voor licht, lucht, geluid en bodem.
- **Isolatie.** Bij oude rijtjes- en etagewoningen koppelen we de isolatie opgave vanuit de Energietransitie aan het verminderen van burenlawaai. We stimuleren woningbouwcorporaties en particuliere woningeigenaren om akoestische isolatie en akoestisch isolatieglas toe te passen.
- **Geluid.** Het beperken van de maximumsnelheid tot 30 km/u is een belangrijke maatregel om geluidshinder tegen te gaan. Waar dat niet mogelijk is, investeren we in stil asfalt.
- **Voorlichtingscampagne.** We starten een voorlichtingscampagne, in samenwerking met bijvoorbeeld de VGGM, over de gevolgen van gehoorschade (doofheid of een permanent piepgeluid). Gericht op zowel inwoners, als ondernemingen en organisaties, zoals scholen, uitgaansgelegenheden en fitnesscentra.
- **Lichtoverlast.** We onderzoeken de gevolgen van lichtoverlast en de manieren waarop de gemeente dit kan beperken in Arnhem. Naar aanleiding van dit onderzoek wordt een beleidsplan opgesteld om de lichtoverlast te verminderen.
- **Duurzame en diervriendelijke straatverlichting.** Straatverlichting wordt door LED lampen met sensoren vervangen om lichtvervuiling te beperken. We zetten in op het dimmen van straatverlichting in de nacht, behalve op plekken waar mensen vaak een onveilig gevoel hebben. En waar mogelijk wordt gebruik gemaakt van diervriendelijk (amberkleurig) licht om de nachtrust minimaal te verstoren.

Een stad waar iedereen zich thuis voelt

Arnhem is een open, gastvrije en diverse stad, waar vele culturen samenleven. GroenLinks staat voor die open, pluriforme samenleving, waarin je kunt zijn wie je bent en kunt zeggen wat je vindt. Waarin je je thuis voelt en veilig. Waar we respectvol met elkaar omgaan. Een stad zonder discriminatie, racisme, seksisme, sociaaleconomische en culturele uitsluiting of andere vormen van onderdrukking. GroenLinks vindt dat de gemeente als overheid de waarde van inclusiviteit hoort te beschermen door initiatieven te nemen en te ondersteunen en door als organisatie een voorbeeld te zijn. Wij stellen ons een gemeente voor die zich actief inzet voor gelijke kansen voor alle mensen, voor een stad die vrij is van discriminatie en racisme, een stad waar mensen zich thuis voelen. Een stad bovenal van iedereen en voor iedereen. Hierbij hoort een gezonde en volwassen bestuurscultuur, waarin op een verantwoorde manier met gemeenschapsgelden wordt omgegaan.

Bij een open stad hoort ook een bruisend en divers cultureel aanbod. Kunst biedt inspiratie en kan een frisse, creatieve blik op maatschappelijke vraagstukken bieden. Kunst biedt troost voor wie eenzaam of verdrietig is en kunst geeft plezier, zowel aan de makers, als aan de mensen die genieten van kunst. GroenLinks vindt het daarom belangrijk dat alle Arnhemmers toegang hebben tot kunst en cultuur ongeacht hun sociaaleconomische situatie.

De fysieke buitengrenzen van de stad gelden niet voor de digitale wereld en de grote vraagstukken van dit moment. Daarom is het ook van belang dat de gemeente zich inspant om de inwoners digitaal wegwijs te maken en dat de gemeente digitaal goed toegankelijk is. Daarnaast blijft regionale samenwerking van essentieel belang. GroenLinks adresseert de democratische uitdagingen die dit met zich meebrengt.

ANTIRACISME EN INCLUSIE

Een Arnhem van iedereen en voor iedereen

De diversiteit aan standpunten en perspectieven is een kracht die Arnhem verrijkt en versterkt. Deze diversiteit zetten we in bij het aangaan van de belangrijke uitdagingen waar we samen voor staan. Denk aan vergroening en de duurzame stad, maar ook het tegengaan van sociale ongelijkheid en armoede. Het verstevigen van de zorg, veiligheid en cohesie in de wijken, en een Arnhem na corona.

Maar ook bij het bestrijden van racisme. Racisme is diep in onze samenleving geworteld. Ook al zijn er weinig mensen die bewust racistisch zijn, we leven in een systeem dat racisme levend houdt. Het is daarom niet genoeg om niet-racistisch te zijn. Om racisme uit te roeien, moeten we antiracistisch zijn. GroenLinks strijdt tegen discriminatie bij bijvoorbeeld het vinden van een stage, baan of huis. Antiracisme, feminisme en intersectionaliteit vormen

de basis van de inclusieve samenleving waaraan GroenLinks bouwt. Een samenleving waarin iedereen hand in hand over straat kan. Waar ieder kind Sinterklaas kan vieren zonder zwarte piet. Waar de competentie van mannen net zo kritisch wordt bevraagd als die van vrouwen. En waar je postcode niet je kansen bepaalt. Kortom: een samenleving met kansen en vrijheid om jezelf te kunnen en mogen zijn, ongeacht waar je vandaan komt, wat je huidskleur is, waar je in gelooft, van wie je houdt en of je een beperking hebt. Een diverse en inclusieve gemeentelijke organisatie is daarin noodzakelijk. Een diverse organisatie weet wat er speelt in de stad en is ook bekend met de verschillende perspectieven. Op deze manier kan de gemeente samen met de inwoners gaan staan voor de uitdagingen waar we als stad voor staan. De gemeente heeft nog vele stappen te zetten om dwars door haar organisatie een afspiegeling te zijn van de Arnhemse samenleving. Diversiteit, inclusie en antiracisme moeten daarom breder verankerd worden in het gemeentebestuur.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Racisme en discriminatie.** Racisme en discriminatie moeten worden bestreden. Zeker bij het tegengaan van institutioneel racisme speelt de gemeente een belangrijke rol, bijvoorbeeld bij discriminatie op de woningmarkt en in het uitgaansleven.
- **Zwarte Manifest.** We omarmen het Zwart Manifest, ter bestrijding van institutioneel anti-zwart racisme en ter bevordering van Zwarte emancipatie in Nederland.
- **Diversiteit, inclusie en antiracisme als centraal aandachtspunt.** Om diversiteit als kracht in te zetten en racisme tegen te gaan, wil GroenLinks diversiteit, inclusie en antiracisme tot centrale aandachtspunten van de gemeente maken. Dit komt tot uiting in een integrale visie, beleid en een actieplan, met transparante doelen voor de lange en korte termijn en een duidelijke strategie over hoe dit structureel ingebed wordt in alle beleidsterreinen zoals zorg, onderwijs, wonen, armoede, groen en duurzaam.
- **Erkenning voor aandeel slavernijverleden.** We willen in Arnhem ieder jaar Ketikoti vieren, waarmee afschaffing van de slavernij wordt herdacht. We vinden dat er landelijke excuses moeten komen voor het slavernijverleden en willen lokaal onze verantwoordelijkheid nemen. De geschiedenis van slavernij is ook de geschiedenis van Arnhem en Arnhemmers. Zowel de slavernij in het westen als in het oosten. Daarom vinden we dat daar goed onderzoek naar gedaan moet worden. Ook naar de eventuele rol van het vroegere stadsbestuur. Dat is de eerste belangrijke stap naar volledige erkenning.
- **Diversiteitsunit.** Voor GroenLinks is een diversiteitsunit een spin in het web van de hele gemeente. Deze unit is verantwoordelijk voor het coördineren van het diversiteits- en antiracismebeleid, ziet toe op de uitvoering van het actieplan. De unit houdt ook toezicht op de vorderingen ten aanzien van de doelstelling om een meer inclusieve gemeente te worden, ook in termen van aantallen.

- **Inclusieve gemeentelijke organisatie.** GroenLinks wil dat de gemeentelijke organisatie een afspiegeling is van de Arnhemse samenleving. Om dit te realiseren stellen we een quotum in, werken we met voorkeursbeleid in sollicitatieprocedures, investeren we in gesprekken omtrent inclusie en diversiteit, dichten we de loonkloof en maken we afspraken over transitieverlof (voor mensen die een sekseverandering ondergaan).
- **Diversiteits- en inclusiescan.** Om diversiteit en inclusie structureel in de gemeente en haar beleid te verankeren wil GroenLinks elke twee jaar een diversiteits- en inclusiescan uitvoeren waarop de gemeente verantwoording aflegt hoe het in haar organisatie, beleid en uitvoering vorderingen maakt, en aantoonst hoe Arnhem diversiteit als kracht inzet om haar uitdagingen aan te gaan.
- **Ombudspersoon.** GroenLinks wil dat gekoppeld aan de Diversiteitsunit een ombudspersoon wordt geïnstalleerd, die zich specifiek wijdt aan het oplossen van problemen, het registreren van klachten, het bevorderen van bewustzijn ten aanzien van diversiteit en het aanbieden van steun door counselors en bemiddelaars in verschillende sectoren die daar specifiek voor getraind zijn.
- **Nieuwe Arnhemmers.** Of je nu als vluchteling of arbeidsmigrant naar Arnhem bent gekomen, als nieuwe Arnhemmer wil je graag mee kunnen doen in de Arnhemse samenleving. Maar in een nieuwe omgeving kan dat een grote uitdaging zijn. Daarom wil GroenLinks dat er meer aandacht komt voor het wegnemen van barrières die inclusie tegenhouden en initiatieven stimuleren die sociale integratie bevorderen.
- **Inclusief werkgeverschap.** GroenLinks stelt voor dat de gemeente inclusief werkgeverschap en ondernemerschap stimuleert en bevordert. Alle instellingen die subsidie van gemeente Arnhem ontvangen, moeten werk maken van diversiteit en inclusie.
- **Arnhemse Standaard Toegankelijkheid.** De toegankelijkheid van openbare ruimte voor alle Arnhemmers vinden we belangrijk. De standaard is een belangrijk instrument ter bevordering van inclusie en moet toegepast worden in de publieke ruimtes, en actief bevorderd worden door instellingen en ondernemers.
- **Specifieke groepen.** Binnen onze stad is aandacht nodig voor specifieke groepen binnen een inclusieve agenda. Dit geldt met name voor transgender-, intersekse-, non-binaire- en LHBTIQ+ personen met verschillende etnische achtergronden; te vaak komen zij bij (semi) overheidsdiensten en in de publieke ruimte in aanraking met discriminatie en uitsluiting.
- **Uitgeprocedeerde asielzoekers.** Een andere groep die specifieke aandacht behoeft zijn uitgeprocedeerde asielzoekers. Zij leven in de marge van onze maatschappij en daarom vindt GroenLinks dat deze kwetsbare groep Arnhemmers specifieke aandacht nodig heeft. Wij willen dat gemeente Arnhem haar verantwoordelijkheid neemt, met name in maatschappelijke opvang, zorg en opleiding, en dat ze dit doet in samenwerking met andere gemeenten in de regio.

- **Emancipatie.** GroenLinks stelt dat emancipatie van genderidentiteit, genderexpressie en seksuele oriëntatie een wezenlijk onderdeel zijn van inclusie. We willen dat de gemeente voorop loopt in personeelsbeleid op het gebied van ouderschaps- en zorgverlof onafhankelijk van de gezinssamenstelling, transitieverlof voor genderbevestigende ingrepen, en zich sterk maakt voor mannenemancipatie.

KUNST EN CULTUUR Verrijking voor mens en stad

Arnhem beschikt over alle ingrediënten om hét culturele centrum van Oost-Nederland te zijn en te blijven. Veel Arnhemmers zijn werkzaam in de creatieve industrie. De gemeente ziet het belang van kunstenaars en andere creatievelingen en is erop gericht een aantrekkelijke vestigingsstad voor hen te zijn. GroenLinks zet in op het behoud en versterking van de complete kunst- en cultuurketen; van opleiding tot productie en presentatie. We bedden bestaande initiatieven nog beter maatschappelijk in, waardoor alle Arnhemmers van kunst en cultuur kunnen genieten en de sector kan fungeren als de research en development afdeling van de stad.

Arnhem biedt fysieke en financiële ruimte voor experiment, verwondering en erfgoed, en profileert zich ook naar buiten toe als creatieve broedplaats. Amateurs, jonge makers en mid-careers zijn hierin net zo belangrijk als de landelijk opererende instellingen.

Een divers en inclusief bestuur, programma en publiek is essentieel voor een bloeiende cultuursector en daarmee voor de hele stad. Verschillende culturele organisaties in Arnhem maken hier al actief werk van, maar er is ook nog veel te winnen. GroenLinks is blij met de groeiende aandacht voor inclusiviteit in de sector en erkent dat dit vraagt om adequate financiering. Bij de aanvraag van subsidies wordt actief gevraagd naar inclusie als integraal onderdeel van het plan.

GroenLinks heeft niet alleen aandacht voor de makers van kunst en cultuur, maar ook voor de maatschappelijke impact ervan. Kunst biedt troost en verbeelding. Kunst kan ons een ander perspectief op de samenleving bieden. Kunst verrijkt ons leven, biedt ons een uitlaatklep en draagt via het bloeiende verenigingsleven bij aan ontspanning, ontmoeting en ontwikkeling. GroenLinks vindt het daarom belangrijk dat alle kinderen al jong toegang hebben tot cultuur – onafhankelijk van het inkomen van hun ouders.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Cultuurbudget.** We blijven onverminderd investeren in de hele keten. We willen meer budget vrijmaken voor kunstenaars en creatieve makers.
- **Integrale wijkaanpak.** Kunst en cultuur worden benoemd tot belangrijk onderdeel van de integrale wijkaanpak. Waar mogelijk zet de gemeente kunstenaars in bij het oplossen van complexe maatschappelijke vraagstukken. Bijvoorbeeld bij de invulling van openbare ruimte door street art, maar ook bij het stimuleren van ontmoetingen tussen verschil-

lende groepen, het tegengaan van eenzaamheid of innovatieve manieren van klimaatadaptatie. Innovatieve en creatieve initiatieven als Ruimtekoers worden gestimuleerd.

- **Lokale podiumkunstenaars.** We willen meer lokale makers op de Arnhemse podia zien. De gemeente stelt subsidie beschikbaar aan lokale makers om dit te bereiken.
- **Atelierbeleid.** We voeren een actief atelierbeleid in de volle breedte, waardoor talentvolle en succesvolle creatieve ondernemers een bijdrage blijven leveren aan het kunst- en culturele klimaat en uiteindelijk ook onafhankelijk kunnen blijven voortbestaan.
- **Creatief gebruik leegstand.** Er moet ruimte komen en blijven voor creatieve ondernemers, lege plekken waar nieuwe cultuur kan groeien. Leegstand moet creatief worden benut. Om dit mogelijk te maken moet de gemeente soepel omgaan met het afgeven van vergunningen en bestemmingsplannen.
- **De stad als canvas.** Grauwe en kale muren, bruggen en tunnels in Arnhem moeten ruimte zijn voor Arnhemse kunstenaars om hun stempel op de stad te drukken. Daarom versoepelen we de regels voor kunst in de openbare ruimte.
- **Expositieruimte.** We willen meer en betaalbare expositieruimte waar beginnende beeldende kunstenaars hun werk kunnen exposeren. De huidige expositieplekken zijn voor veel beginners niet betaalbaar.
- **Diversiteit en inclusie.** We ondersteunen de groeiende aandacht voor diversiteit en inclusie in de sector. De gemeente biedt financiële ondersteuning om de potentiële voortrekkersrol van de sector waar te kunnen maken.
- **Verenigingsleven.** Door de corona pandemie is het verenigingsleven stil komen te liggen, terwijl dit voor veel mensen een belangrijk onderdeel van hun (sociale) leven is. GroenLinks wil de komende periode extra steun bieden aan het verenigingsleven in de kunst- en cultuursector.
- **Toegankelijkheid.** We blijven ons inzetten voor goede toegankelijkheid van kunst en cultuur, ook voor lage inkomensgroepen. We willen het cultuurbereik en de participatie in kunst en cultuur vergroten, juist ook onder groepen die eerder minder in aanraking kwamen met kunst en cultuur. Dit doen we onder andere door een goede spreiding over Arnhemse wijken, met bijzondere aandacht voor Arnhem-Oost.
- **Kunstprojecten op scholen.** Leerlingen in het basis- en voortgezet onderwijs gaan minimaal twee keer per jaar naar een museum of een voorstelling van een Arnhemse kunstinstelling. We verhogen het budget voor scholen waarmee kunstenaars en leerlingen kunstprojecten kunnen uitvoeren.
- **Toekomstbestendige huisvesting.** GroenLinks wil het Stadstheater duurzaam opknappen. En we willen dat er goede huisvesting komt voor Oostpool en Introdans.
- **Aanbod voor ouderen.** Culturele instellingen worden gestimuleerd een passend aanbod voor ouderen te ontwikkelen. De gemeente stimuleert senioren om mee te doen aan culturele activiteiten in de stad. Oudere kunstenaars kunnen hierin een belangrijke rol spelen.
- **Gelrepas.** Kunst en cultuur blijven een belangrijk onderdeel van de Gelrepas.

BESTUUR EN FINANCIËN Zorgen voor een democratische stad

Voor een goede democratie is open communicatie, respect en een gevoel van verbondenheid van levensgroot belang. Dit geldt voor inwoners, maar ook voor het bestuur van de stad. De bestuurscultuur in Arnhem moet en kan beter. GroenLinks zet zich hiervoor in. Daarnaast willen we dat burgers meer te zeggen krijgen over de plek waar ze leven, wonen, werken en ontspannen. Wij willen dat mensen kunnen meepraten en meedenken over beslissingen die hen raken en dat we als inwoners en gemeente sámen zoeken naar oplossingen voor problemen in de stad. Daarnaast willen we inwoners met elkaar in contact laten komen, omdat we geloven in de kracht van ontmoeting en dialoog.

We kunnen de stad alleen goed besturen als we ook verantwoordelijk omgaan met onze financiën. Met GroenLinks als grootste partij hebben we de afgelopen jaren gezorgd voor een stabiele en goede financiële situatie voor de stad. We hebben met twee grote crises te maken gehad; de coronacrisis en de zorgcrisis. Beide zijn goed opgevangen, waardoor we nu vanuit een gezonde financiële situatie keuzes voor de toekomst kunnen maken. Wij willen investeren in een duurzame en sociale stad.

Gemeentegelden geven we uit met het oog op de grootste sociale en duurzame verdubbelingsdoelen. “You have to spend money to make money”, gaat het gezegde. Dit gaat ook op voor gemeentelijke financiën. Uitgaven van de gemeente komen ten bate van de inwoners en ondernemers in de stad. We wegen daarom de korte termijn investeringen af tegen de lange termijn effecten. Door alle sociale en duurzame opgaven mee te nemen, loont een extra investering vaker wel dan niet. En het levert talloze aanvullende fijne zaken op, die niet in geld zijn uit te drukken.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Bestuurscultuur.** We willen een respectvolle manier van omgang in de gemeenteraad. De bestuurscultuur in Arnhem kan en moet beter. GroenLinks wil meer doen met de aanbevelingen uit het rapport van Frissen. We stellen daarnaast voor om periodiek onderzoek te laten doen naar de bestuurs- en politieke cultuur in de stad, om vinger aan de pols te houden.
- **Lokale media.** Lokale media zijn van groot belang voor de democratie. Er loopt een pilot voor een fonds voor kwaliteitsverbetering van lokale media. Wij willen deze pilot continueren.
- **Bekend maakt bemind.** Als stadsgenoten die elkaar niet vanzelf tegenkomen met elkaar in gesprek gaan, levert dat vaak verrassende ontmoetingen en nieuwe inzichten op. GroenLinks wil dat de gemeente subsidie beschikbaar stelt om dialoog tussen verschillende (groepen) Arnhemmers op stads- en wijkniveau te faciliteren.

- **Inspraak.** De kloof tussen burgers en overheid is te groot. Te vaak hebben mensen het idee dat ze niet worden meegenomen in belangrijke beslissingen. We willen dat inwoners zich betrokken en verbonden voelen met de stad, met hun wijk en omgeving. Deze verbondenheid willen we stimuleren door inwoners als volwaardige gesprekspartners mee te nemen bij de wijkgerichte aanpak.
- **Wijkdemocratie.** Teams Leefomgeving beheren wijkgebonden budgetten namens de gemeente, en zij stellen prioriteiten bij de besteding ervan. Overleg hierover gebeurt per wijk verschillend en betreft doorgaans slechts een beperkt deel van de bewoners. Wij willen een bredere vertegenwoordiging bereiken, bijvoorbeeld met wijkpanels of online enquêtes waarin alle groepen in de wijk vertegenwoordigd zijn.
- **Jongerenraad.** Om jongeren inspraak te geven over de thema's die hen aangaan en hen kennis te laten maken met politiek richt de gemeente Arnhem een jongerenraad op. De jongerenraad mag de gemeente gevraagd of ongevraagd adviseren. En via een jongerenbegroting wil GroenLinks hen laten beslissen over de besteding van een gedeelte van het budget dat voor hen bestemd is.
- **Inclusieve vertegenwoordiging.** De jongerenraad bestaat uit afgevaardigden van alle Arnhemse scholen en wordt ambtelijk ondersteund. De leeftijdsgrens is 14-18. Scholen bepalen zelf hoe scholieren verkozen worden. Door jonge Arnhemmers op deze manier bij politiek te betrekken zullen ze ook op latere leeftijd beter meedoen en vaker stemmen.
- **Burgerinitiatieven.** We ondersteunen burgerinitiatieven waarbij mensen elkaar willen helpen. Hiervoor zetten we de subsidieregeling Burgerkracht voort.
- **Sterke Rekenkamer.** Een krachtige Rekenkamer is belangrijk voor de lokale democratie. We maken voldoende middelen beschikbaar voor de Rekenkamer zodat zij regelmatig onderzoek kunnen doen.
- **De sterkste schouders dragen de zwaarste lasten.** Dit betekent bijvoorbeeld dat de OZB sterker mag stijgen dan de inflatie en dat toeristenbelasting gehandhaafd blijft. We willen in Arnhem precariorechten invoeren en die inkomsten investeren in ontmoetingsplekken in de openbare ruimte. Heffingen en leges moeten kosten-dekkend zijn.
- **De vervuiler betaalt.** Dit principe passen we ook toe op verbruikers van nieuwe grondstoffen. Als het systeem van afvalstoffenheffing niet is gebaseerd op het principe 'de vervuiler betaalt', dan willen we een deel van de afvalstoffenheffing verwerken in de OZB.
- **Sociaal en duurzaam investeren bij crisis.** Als we investeren vanwege een crisis nemen we sociaal en duurzaam nadrukkelijk mee in de overweging waarin, of hoe, we investeren.
- **Minder marktwerking.** We zetten in op minder marktwerking. Te beginnen daar waar we meer directe invloed kunnen uitoefenen op inclusie en duurzaamheid van de uitvoering, zoals bij schoonmaak en catering in overheidsgebouwen.

- **Toegevoegde waarde van groen en bomen.** We kennen een economische waarde toe aan álle toegevoegde waarde van bomen en groen in onze business cases. We gebruiken bijvoorbeeld de iTree methodiek. Hiermee wegen we onder andere biodiversiteit, CO2-opslag, voorkomen van hittestress, verhogen van waterretentie en het verbeteren van het microklimaat mee in ruimtelijke plannen.
- **Total cost of ownership.** We passen de total cost of ownership methodiek toe bij alle grotere investeringen. Hierbij worden de financiële én maatschappelijke baten tijdens de levensduur afgewogen tegen de lange termijn effecten. We gebruiken hiervoor 'True Pricing', het verkrijgen van bewustwording over de sociale en milieukosten van een product door ze aan te tonen. We laten deze methodiek ook terugkomen in de begroting en zetten hierbij in op een breed begrip van welvaart.
- **Geld is een middel, geen doel op zich.** Gemeentegeld is bedoeld om te investeren in de stad en de Arnhemmers. De komende jaren moet er extra geïnvesteerd worden in een duurzame en een socialere stad. Daarom moet het Klimaatfonds extra gevuld worden en meer geld beschikbaar komen voor de Arnhem-Oost aanpak. Om deze opgaven, met behoud van de opgebouwde solide financiële positie, te financieren verhogen we onze tarieven (na jaren van bevrozing) extra en kijken we naar extra financieringsbronnen. Hierbij houden we rekening met de draagkracht van Arnhemmers. We zorgen dat de financiële buffer voldoende is om risico's op te vangen, maar gaan niet onnodig oppotten. Daarom stoppen we met het solvabiliteitsfonds en voegen de middelen toe aan de Algemene Reserve. We gaan uit van een minimale weerstandsfactor van 1, waarbij we zekerheidshalve sommige risico's meerjarig meenemen.

Burgerberaad: burgers beslissen mee

Arnhem is van ons allemaal. Een duurzame, eerlijke, sociale en inclusieve stad maken we immers met elkaar. We willen Arnhemmers betrekken in politieke agendering en besluitvorming. Als burgers écht kunnen meebeslissen over hun wijk of stad, kan dat het dalende vertrouwen in de overheid en democratische instituties herstellen. Eén manier om burgers mee te laten denken, praten en beslissen en op die manier betrokkenheid, steun en draagvlak te creëren is een burgerberaad.

Binnen een burgerberaad geeft een groep willekeurig gelote inwoners advies aan de politiek. De deelnemers worden willekeurig gekozen, maar zijn een representatieve afspiegeling en vertegenwoordiging van de bredere bevolking. Burgerberaden gaan in drie fases te werk: onderzoeken, overleggen en beslissen. Omdat de deelnemers niet noodzakelijk experts zijn op het onderwerp dat ze bespreken, krijgen ze in de onderzoeksfase de juiste informatie om het probleem vanuit verschillende standpunten te bekijken. Ze ontmoeten bijvoorbeeld concurrerende belangengroepen en betrokkenen en ze kunnen vragen stellen aan experts. Na een aantal dagen of weken begint de overlegfase, met zowel kleine groepsdiscussies als grotere debatten. In de laatste fase is het aan de burgerraad om een duidelijk beleidsadvies te formuleren voor de overheid. Omdat deelname aan een burgerberaad een investering van inwoners vraagt, kunnen deelnemers worden gecompenseerd voor hun inzet.

Het burgerberaad krijgt een bestuurlijk mandaat mee. Bijvoorbeeld: als meer dan een bepaald percentage van het burgerberaad achter een aanbeveling staat neemt de gemeenteraad de aanbeveling onverkort over. Van alle aanbevelingen wordt bekend gemaakt wat het percentage overeenstemming in het burgerberaad is. De gemeenteraad zal alle voorstellen bespreken en zal deze dus alleen onder vooraf gestelde voorwaarden mogen verwerpen.

Een burgerberaad is geen oplossing voor alle problemen en dient niet ter vervanging van de wijkpanels, (online) enquêtes of andere vormen van inspraak. Per situatie wordt bekeken welke manier van participatie geschikt is.

GroenLinks Arnhem wil op het gebied van energie- en klimaatbeleid werken met een burgerberaad. Ook op het gebied van woningbouw en regionale samenwerking wil GroenLinks burgerberaden inzetten.

DIGITALE STAD Verantwoord digitaliseren

Digitale technologie wordt steeds vaker toegepast, ook binnen de gemeente. Gemeenten gebruiken digitale gegevens bij het opsporen van bijstandsfraude, het regelen van verkeer en het monitoren van drukte in de stad. GroenLinks staat open voor deze ontwikkelingen, maar vindt het belangrijk om erbij stil te staan waar wij heen willen als stad en op welke manier. In de stad is bijvoorbeeld veel meer digitale technologie aanwezig dan de meeste Arnhemmers beseffen. Voor GroenLinks is transparantie daarom een randvoorwaarde: het moet voor iedereen duidelijk zijn welke technologie waar wordt gebruikt. Daarnaast is technologie niet neutraal, omdat het door mensen wordt gemaakt. Daarom wil GroenLinks groene, sociale en vrijzinnige waarden in digitaliseringsprocessen waarborgen. Een bijzonder aandachtspunt is de samenwerking met marktpartijen. De gemeente stelt haar autonomie voorop en geeft aandacht aan tegenstrijdige belangen bij samenwerkingen. Tot slot is digitale dienstverlening niet voor iedereen toegankelijk. Ouderen en laaggeletterden vallen te vaak buiten de boot. De gemeente moet zorgen dat iedereen digitale vaardigheden kan ontwikkelen en gaat dit faciliteren. Het moet altijd mogelijk blijven om persoonlijk bij de gemeente langs te komen.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Transparantie.** De gemeente maakt openbaar hoe en waar gegevens verzameld en verwerkt worden, bijvoorbeeld in de vorm van een algoritme register. Daar komen camera's in de openbare ruimte in te staan, maar ook technologie achter fraude-opsporing.
- **Waarden.** Omdat digitale technologie niet neutraal is, zet GroenLinks zich in voor sociale, groene en vrijzinnige waarden bij digitalisering. Technologie mag niet leiden tot discriminatie, ongelijkheid of stigmatisering.
- **Samenwerking met private partijen.** De gemeente investeert in kennis over digitalisering binnen de organisatie, zodat er geen afhankelijkheid van marktpartijen ontstaat. Als er wordt samengewerkt met bedrijven, moet de gemeente verantwoording afleggen over tegenstrijdige belangen. Arnhem stelt hiervoor contractvoorwaarden op.
- **Open Source.** Als we software laten ontwikkelen met publiek geld, dan wordt deze software volledig vrij en openbaar.
- **Uitlegbaarheid.** Een ambtenaar moet een gemeentelijk besluit dat wordt genomen door een geautomatiseerd systeem altijd kunnen uitleggen.
- **Menselijke maat.** Besluiten mogen alleen bij uitzondering door automatische systemen genomen worden. De menselijke maat moet altijd door een persoon in de gaten worden gehouden en de ambtenaar moet altijd de mogelijkheid hebben om een automatische beslissing te veranderen.

- **Toegankelijkheid.** We bouwen een voor iedereen toegankelijke digitale overheid. Voor alle leeftijden, iedere sociaaleconomische status, elke vorm van kunnen en iedere afkomst. Digitalisering mag niet leiden tot ongelijkheid of segregatie. De website moet goed te gebruiken zijn door slechtzienden, laaggeletterden en Arnhemmers met weinig digitale vaardigheden. Het moet altijd mogelijk zijn om op het stadhuis iemand persoonlijk te spreken.
- **Goed omgaan met algoritmes.** We laten systemen die automatische besluiten maken vooraf, tijdens en na ontwikkeling testen op integriteit, discriminatie en vooroordelen. Mensen mogen niet de dupe worden van foute data of slechte algoritmes.
- **Digitale lessen voor ouderen.** De gemeente stimuleert digitale lessen voor ouderen om ze te leren internetbankieren, beeldbellen, om te gaan met sociale media en hun DigiD.
- **Onderwijs.** We zorgen voor onderwijs over digitale techniek op basisscholen. Middelbare scholieren krijgen ook lessen digitaal burgerschap, om zo iedereen voor te bereiden op de digitale samenleving. Daarnaast zorgen we dat basis- en middelbare scholen aandacht besteden aan veilig omgaan met nieuwsbronnen, waaronder sociale media, en aan privacy.
- **Gratis cursus.** We zorgen ook voor een gratis toegankelijke cursus voor alle Arnhemmers in buurthuizen en bibliotheken waarin we aandacht besteden aan veilig omgaan met nieuwsbronnen, waaronder sociale media, en aan privacy.

VEILIGHEID

Een veilige stad als voorwaarde voor een open samenleving

Onveiligheid en intolerantie zijn grote obstakels voor het creëren van een open en inclusieve samenleving. Een veilige stad is een basisvoorwaarde voor een goed woonklimaat waarin mensen samen verder komen, waarin het goed toeven is. Waar kinderen onbekommerd op straat kunnen spelen, burens van verschillende pluimage prettig met elkaar leven, en waar iedereen zichzelf kan zijn, ongeacht geaardheid, achtergrond of religie. Dat is de samenleving waar Groenlinks voor staat. Om de veiligheid op straat te waarborgen, moet de politie daadkrachtig optreden tegen overlast en criminaliteit. Het is ontoelaatbaar dat inwoners zich onveilig voelen in hun eigen omgeving, of dat ze worden weggepest of mishandeld. De kadernota Veiligheid die momenteel wordt uitgevoerd is een stap in de goede richting. Het opbouwwerk, sociale wijkteams, jeugdwerk en de wijkagent dragen allemaal sterk bij aan veiligheid en een betere sociale cohesie in de wijk. Deze teams geven inwoners daarnaast toegang tot allerlei vormen van steun en zorg, en ze werken op deze manier aan het voorkomen van problemen. GroenLinks wil het werk in de wijken verder voortzetten en versterken.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Inzetten op preventie.** De gemeente zet in op preventie door te investeren in wijkteams, jongerenteams en straatcoaches. We pakken de problemen hiermee aan bij de bron.
- **Tegengaan van radicalisering.** Radicaliserende jongeren vormen een bedreiging voor de stad. Deze jongeren ervaren vaak een gebrek aan zingeving en identiteit. In programma's tegen radicalisering moeten deze thema's daarom expliciet aandacht krijgen.
- **Samenwerking.** Samen met bewoners, politie, instellingen, bedrijven en wijkteams Leefomgeving worden onveilige punten gesignaleerd en oplossingen gezocht. Met buurttoezicht kunnen bewoners de ogen en oren van de wijk zijn en bijdragen aan meer veiligheid.
- **Etnisch profileren.** Het etnisch profileren binnen de politie moet worden tegengegaan door kennisoverdracht en het gesprek te blijven aangaan binnen het korps. Het inzetten van reflectieformulieren kan daarbij ondersteunend werken.
- **Huiselijk geweld.** Huiselijk geweld komt voor in alle wijken en onder Arnhemmers van alle generaties. Van kinderen tot ouderen, onder alle etniciteiten, onder hetero's en LHBTIQ+ mensen, onder vrouwen, maar ook onder mannen. GroenLinks stelt voor om veilige opvang te creëren voor verschillende groepen. Hierbij bieden we specifieke aandacht voor huiselijk geweld gericht op mannen, waar een zwaar taboe op ligt.
- **Gesprek over intimidatie.** Vooral vrouwen hebben te maken met een onveilig gevoel op straat. Het is belangrijk om ze nauw betrokken te laten zijn bij de oplossing. De gemeente begint een dialoog over de problemen die vrouwen op straat ervaren en haalt input op over mogelijke oplossingen.
- **Meldpunt seksuele intimidatie.** Dit meldpunt bestaat al, maar is weinig bekend. We zorgen dat dit meldpunt meer onder de aandacht wordt gebracht zodat er beter gebruik van gemaakt kan worden in de bestrijding van intimidatie.
- **Betere verlichting op onveilige plekken.** Op plekken waar mensen zich vaak onveilig voelen, kan verlichting een groot verschil maken. Onderzoek wijst uit dat mensen zich door betere verlichting veiliger voelen en dat het aantal meldingen van incidenten omlaag gaat.

REGIONALE SAMENWERKING

Versterken van democratie en vertrouwen

We realiseren ons dat groene en sociale ambities zich niet aan grenzen houden. Thema's als bereikbaarheid, woningbouw, werkgelegenheid, groen, water en biodiversiteit vragen om regionale samenwerking. GroenLinks omarmt de Groene Metropool, een regionale samenwerking met 18 omliggende gemeenten. Met deze regionale samenwerking kan Arnhem haar groene en sociale identiteit bewaken en versterken.

Wij zijn verder overtuigd van de toegevoegde waarde van een integrale en regionale aanpak voor circulaire economie, cultuur, kennis en innovatie.

Ook op onderwerpen als zorg, gezondheid, veiligheid en energietransitie, werken gemeenten steeds vaker in samenwerkingsverbanden. Deze toenemende regionale samenwerking brengt op democratisch niveau uitdagingen met zich mee. GroenLinks maakt zich zorgen over de controleerbaarheid van beslissingen op het boven-gemeentelijke niveau. Er is een democratisch tekort: de gemeenteraad heeft alleen een controlerende bevoegdheid ten aanzien van het stadsbestuur, niet op regionaal niveau. In sommige samenwerkingsverbanden werken leden van gemeenteraden en Provinciale Staten samen om dit tekort op te vullen. GroenLinks wil daarom dat deze samenwerking regelmatig en structureel geëvalueerd wordt op transparantie en democratische legitimiteit. Daarnaast wil GroenLinks ook op regionaal niveau experimenteren met vormen van bestuur waarbij inwoners samen met vertegenwoordigers van gemeente en provincie deelnemen in besluitvorming.

ZO GAAN WE DAT DOEN

- **Groene Metropool.** We zetten ons in voor goede en succesvolle samenwerking in de Groene Metropool. We houden hiermee groene en sociale regie op de ontwikkeling in wonen, werk en mobiliteit.
- **Democratisch tekort.** De gemeente zet zich in om het democratisch tekort in regionale samenwerking op te vangen. Dit kan door met verschillende bestuursvormen te werken, of te zoeken naar vormen van samenwerking tussen gemeenteraden en het provinciaal bestuur.
- **Controle.** De gemeente beoordeelt de ervaringen van regionale samenwerking regelmatig op transparantie en democratische legitimiteit, en zet zich met andere gemeenten in de regio in om het democratisch tekort terug te brengen.
- **Arbeidsmigrantenhuisvesting.** We zetten ons op regionaal niveau in voor fatsoenlijke huisvesting voor arbeidsmigranten. We letten hierbij scherp op goed verhuurderschap. Er komt een actieplan 'Arbeidsmigranten', waarbij we ook kijken naar goede en betaalbare huisvesting.
- **Jeugdzorg.** De gemeente Arnhem moet nauw samenwerken en afspraken maken met buurgemeenten over uniforme processen en aanvraagformulieren voor het verlenen van specialistische zorg. Voor organisaties die in meerdere gemeenten werken is dat nu namelijk een groot probleem. Deze samenwerking is nodig om jeugdzorg beschikbaar te maken, onafhankelijk waar in de regio de jongere met een specifieke hulpvraag woont.
- **Burgerberaad.** GroenLinks wil experimenteren met burgerberaad op regionaal niveau.

Programmacommissie

Jorian Bakker
Walter de Boef
Shiri Bouchan Reinders
Suzanne Dekkers
Joost Gerretschien
Lesley ten Kleij
Hilde Stroot
Renée Wagenvoorde

www.arnhem.groenlinks.nl
bestuur@groenlinksarnhem.nl
fractie@groenlinksarnhem.nl